

KIRKON PÄIHDETYÖN KOULUTUS 1990-LUVUN LAMASTA 2000-LUVUN
TAANTUMAAN

Tomi-Pekka Liias
Opinnäytetyö, kevät 2011
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak Etelä, Järvenpää
Sosiaalialan koulutusohjelma
Diakonia ja nuorisotyö
Sosionomi (ylempi AMK)

TIIVISTELMÄ

Liias, Tomi-Pekka. Kirkon päihdetyön koulutus 1990-luvun lamasta 2000-luvun taantumahan. Diak Etelä, Järvenpää, kevät 2011, 66 s.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, diakonia ja nuorisotyö, sosionomi (YAMK)

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää mitä kirkon päihdetyön koulutuksessa on tapahtunut 1990-luvun lamasta aina 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopun taantumahan. Opinnäytetyössä tutkitaan miten nämä erilaiset taloudelliset suhdanteet ovat vaikuttaneet kirkon päihdetyön koulutuksen toteutukseen, sisältöihin ja tavoitteisiin. Kyseinen ajanjakso on valittu tutkimuskohteeksi, koska tähän jaksoon mahtuu syvää lamaa, nousukautta ja jälleen taantumaa. Ajanjaksoon sisältyy suuria taloudellisia muutoksia, jotka ovat vaikuttaneet sekä yhteiskunnalliseen kehitykseen että yksittäisten ihmisten taloudelliseen ja henkiseen hyvinvointiin. Kyseessä on kirkon päihdetyön koulutuksen historiaa tutkiva työ ja tutkimuksessa käytetään historian tutkimuksen menetelmiä.

Opinnäytetyössä tarkastellaan tapahtumia kirjallisen materiaalin ja haastattelujen valossa. Tutkimusmateriaalina käytetään kirkon 4-vuotiskertomuksia, Kirkkohallituksen toimintakertomuksia, kirkon keskusten toimintakertomuksia, kirkon tilastolliset vuosikirjoja ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tilastoja. Tuloksia on tarkasteltu lamaa, nousukautta ja taantumaa käsittelevän tutkimuksen, diakonian tutkimuksen ja kristillisen päihdetyön tutkimuksen avulla. Tutkimuksessa on haastateltu kahta kirkon päihdetyön koulutuksen kehittämisessä ja toteuttamisessa tutkittavana ajanjaksona mukana ollutta henkilöä.

Ennen 1990-lukua kirkon päihdetyön koulutuksiin osallistuttiin kauempaakin ja koulutukset olivat pitkäkestoisia. Laman seurauksena seurakunnat lähettivät työntekijöitään yhä vähemmän päihdetyön koulutuksiin. Samalla koulutusten painopiste muuttui lyhyisiin alueellisiin koulutuksiin, jotka räätälöitiin työelämän tarpeita silmälläpitäen. Eri koulutustoimijat joutuivat etsimään yhteistyömahdollisuuksia tiukkenevan taloustilanteen takia.

Laman jälkeen koulutusten painopiste siirtyi monimuotokoulutuksiin, jotka sisälsivät erilaisia väli- ja etätehtäviä ja opiskelijat osallistuivat koulutuksiin aktiivisina toimijoina. Kirkon pyrkimyksenä on ollut vastata yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja siitä nousevaan koulutustarpeeseen. Koulutukset ovat tiukoista ajoista huolimatta olleet monipuolisia ja yhteistyötä on tehty yli sektorirajojen.

Kirkon koulutusmaailmassa on tapahtunut kehitystä myös ammatillisen koulutuksen puolella. Kirkko on seurannut ammattikorkeakoulukehitystä sen alusta saakka ja liittyy siihen mukaan heti kun se oli mahdollista. Kirkon ammatillinen peruskoulutus ja päihdetyön lisäkoulutus on pyrkinyt seuraamaan aikaansa ja vastaamaan asetettuihin haasteisiin.

Asiasanat: kirkko, seurakunta, koulutus, täydennyskoulutus, henkilöstökoulutus, lama, päihdetyö

Abstract

Liias, Tomi-Pekka. Education of drug and alcohol counseling services in the Evangelical Lutheran Church of Finland in the period of 1990-2010. 66 p. Language: Finnish. Järvenpää, Spring 2011. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Diaconia and Youth Work. Degree: Master of Social Services.

The aim of this study was to research what happened in drug and alcohol education by the church, starting in the 1990's when economic recession took place until regression in 2000. I studied how different economic trends have affected completion, contents and target of church drug and alcohol education. I chose this period because it includes economic recession, boom and regression. These trends have affected economic and mental welfare of people. This study uses methods of historical survey.

The study observes what happened by literary material and interviews. This study uses church yearbooks and statistics with studies of economics, diaconia and Christian drug and alcohol counseling services. I also made two interviews about development in church drug and alcohol education.

Before the 1990's it was easier to take part in different drug and alcohol education programs and it was possible to travel far away and the courses lasted longer. After economic recession parishes sent fewer employees to the courses and the courses were organized near the parishes. Drug and alcohol education was programmed more in direct need of the parishes. The institutions which organized different courses had to seek partners for co-operation.

After economic recession the methods used in the courses were multiform learning with mid-term and home exercises. Students were active actors. The aim of the church is to satisfy the needs of society and needs of education. Alcohol and drug education has been very versatile and there has been co-operation over borders of different educational actors. There has been development also in professional training. Church has been following the development of Universities of Applied Sciences and joined in as soon as it was possible. Education of church drug and alcohol counseling services has been following the needs.

Keyword: church, parish, education, adult education and training, economic recession, education of alcohol and substance abuse counseling services

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	5
1.1. Tutkimustehtävä.....	5
1.2. Tutkimusaineisto	6
1.3. Aikaisempi tutkimus	7
2. MITÄ ON KIRKON PÄIHDETYÖ	12
2.1. Kirkko ja päihdetyö.....	12
2.2. Diakoniatyö kirkossa	13
2.3. Lisäkoulutuksen ja ammatillisen peruskoulutuksen näkökulma	16
3. SUKELLUS LAMAAN 1990–1995	18
3.1. Suomen talous shokkihoidossa.....	18
3.2. Kirkko laman keskellä	20
3.3. Kirkon päihdetyön koulutus laman keskellä	24
4. HITAASTI NOUSUUN 1995–2000	31
4.1. Suomen talous kasaa itseään	31
4.2. Kirkko mukana nousussa	32
4.3. Kirkon päihdetyön koulutus nousukaudella	35
5. KIIHTYVÄ KASVU 2000–2010	42
5.1. Suomalainen yhteiskunta talouskasvun keskellä	42
5.2. Kirkko mukana muutoksessa	42
5.3. Kirkon päihdetyön koulutuksen vastaus	46
5.4. Taantuma 2008–2010	48
5.5. Kirkon päihdetyön koulutus taantumassa.....	49
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	52
7. POHDINTAA	56
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS.....	58

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimustehtävä

Lähtökohta tutkimuksen tekemiselle oli oma työskentelyni päihdehuollon laitospalveluissa. Olen työskennellyt muiden muassa Järvenpään sosiaalisairaalassa ja hoitokoti Sillanpirtissä. Tällä hetkellä työskentelen Seurakuntaopistolla päihdetyön koulutussuunnittelijana ja näistä lähtökohdista käsin minua kiinnosti lähteä tutkimaan mitä on tapahtunut kirkon päihdetyön koulutuksessa.

Tutkin kirkon päihdetyön koulutusta ja sen toteutusta aina 1990-luvun vaihteen lamavuosista 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopun taantumaa. Menneen laman ja taakse jäävän taantuman väliin mahtuu kiivas nousukausi. Tutkin, miten nämä erilaiset taloudelliset suhdanteet ovat heijastuneet kirkon päihdetyön koulutusten toteutukseen, sisältöihin, tavoitteisiin ja millaisia päihdetyön koulutusten toteuttajia voin löytää eri ajanjaksoina. Valitsin kyseisen ajanjakson, koska tähän ajanjaksoon mahtuu syvää lamaa, nousukautta ja jälleen taantumaa. Näihin kausiin sisältyy suuria taloudellisia muutoksia, jotka ovat vaikuttaneet sekä yhteiskunnalliseen kehitykseen että yksittäisten ihmisten taloudelliseen ja henkiseen hyvinvointiin. Kyseessä on kirkon päihdetyön koulutuksen historiaa tutkiva työ ja käytän tutkimuksessani historiantutkimuksen menetelmiä.

Kirkon ja seurakuntien päihdetyössä työskentelevien tehtävät koskettavat syrjäytymistä, köyhyyttä ja yhteiskunnan ulkopuolisuutta. Laskusuhdanteen aikana köyhyyden ja syrjäytymisen teema tulee esiin. Oma subjektiivinen käsitykseni on, että asenteissa alkoholin käyttöön on tapahtunut ensin myönteisyyden lisääntymistä ja myöhemmin vastareaktiona alkoholikielteiset asenteet ovat nousseet esiin. Käytännön työn kautta kokemukseni on, että

päihdeongelmat ovat yhä monimutkaisempia. Päihdeongelmaiset kärsivät sekä päihde-, mielenterveys-, että somaattisista ongelmista.

Kirkon työntekijät kohtaavat työssään ihmisiä, joiden kosketuspinta yhteiskunnallisiin sosiaalipalveluihin on heikentynyt. Työntekijä tarvitsee näiden ihmisten kohtaamisessa moniammatillisuutta, vahvaa ammattitaitoa ja mahdollisuutta alueelliseen verkostoitumiseen. Päihteisiin liittyvät muutokset tapahtuvat koko ajan kiivaammin, tuotetaan uusia muuntohuumeita ja tiettyinä ajanjaksoina tietyt päihteet nousevat eri ryhmissä suosioon. Tarvittavan ammattitaidon saavuttaminen vaatii työkokemuksen lisäksi monipuolista koulutusta sekä kykyä hankkia tietoa.

Tutkimuksen avulla on tarkoitus tuoda läpinäkyväksi sitä prosessia, jonka kautta on kuljettu 90-luvun vaihteen lamavuosista siihen pisteeseen, jossa tänä päivänä ollaan. Tarkastelen sitä miten erilaiset toimenpiteet ovat vaikuttaneet käytännön työhön ja siihen millä tavalla kirkossa on reagoitu yhteiskunnallisiin muutoksiin sekä millainen vaikutus tuolla reagoinnilla on ollut päihdetyön koulutukseen. Kirkon päihdetyön koulutuksen rinnalla seuraan myös kirkon ammatillisen koulutuksen kehitystä, koska valittuun ajanjaksoon sisältyy myös siinä suuria muutoksia ja se kertoo omalta osaltaan kirkon koulutuspoliittisesta aktiivisuudesta. Kirkon ammatillisen koulutuksen kehitys merkitsee käytännössä koulutuksen siirtymistä ammattikorkeakoulumaailmaan.

1.2. Tutkimusaineisto

Tutkimusaineiston keräämiseen olen käyttänyt Kirkkohallituksen kirjastoa ja Kirkon koulutuskeskuksen arkistoa. Kirkkohallituksen kirjastossa tutkin kirjoittamaltani ajanjaksolta kirkon 4-vuotiskertomukset, Kirkkohallituksen toimintakertomukset, kirkon keskusten toimintakertomukset, kirkon tilastolliset vuosikirjat ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tilastot. Kirkon koulutuskeskuksen arkistossa Järvenpäässä tutkin koulutusesitteitä ja koulutuksiin

liittyviä kirjoituksia ja artikkeleita. Asiasanoina käytin diakonia ja yhteiskunta-työ, korkeakoulu- ja ammattikasvatustyöntekijöiden erityiskoulutus, sielunhoito ja perheneuvonta, työnohjaus diakoniatyön kehittäjänä, johtaminen, työnohjaus ja kehitystoiminta sekä erityiskurssien kritiikki. Olen tutustunut kristillistä päihdetyötä käsitteleviin teoksiin, päihdetyötä käsitteleviin kirjoihin, diakoniasta tehtyihin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen, eri suhdanteisiin liittyvään yhteiskunnallista tilannetta käsitteleviin tutkimuksiin, päihdestrategioihin ja erilaisiin artikkeleihin syrjäytymisestä, yhteiskunnallisesta tilanteesta ja diakoniatyöstä. Vuosien 2008–2010 taantumasta on vielä vähäisesti tutkimusaineistoa, joten käsittelin kyseistä ajanjaksoa alalukuna 2000–2010 nousukauden yhteydessä.

Haastattelin Tyynelän kehittämiskeskuksen johtajaa Seppo Sulkkoa ja Kirkkohallituksen päihdetyön työalasihteerin Seppo Lusikkaa. Seppo Sulkko aloitti Tyynelässä vuonna 1987 johtajana ja hän on sitä kautta päässyt seuraamaan aitiopaikalta kirkon päihdetyön koulutuksissa tapahtunutta kehitystä. Otin häneen yhteyttä ensin sähköpostitse ja puhelimitse, jonka jälkeen tapasimme Helsingissä Kirkkopalvelujen tiloissa 19.10.2010. Haastattelin häntä noin 1,5 tuntia ja nauhoitin haastattelun. Seppo Lusikka aloitti tehtävässään Kirkkohallituksessa vuonna 1995 ja hänen vastuualueenaan ovat päihdetyön koulutus, päihdehaittojen ennaltaehkäisy, alkoholipolitiikka ja huume-tilanne, kannanotot ja toimenpiteet päihdekysymyksiin sekä viranomais-, opilaitos- ja järjestöyhteistyö. Seppo Lusikka on nähnyt kirkon päihdetyön koulutuksen vaiheet lamakauden jälkeen tapahtumien keskipisteestä käsin. Tapasin Seppo Lusikan Kirkkohallituksen tiloissa 8.4.2011 ja nauhoitin haastattelun, joka kesti noin tunnin. Poimin haastattelunauhoista tutkimuksen kannalta olennaisimmat asiat.

1.3. Aikaisempi tutkimus

Lamasta on tehty lukuisia tutkimuksia ja siksi olen rajannut käytettävää tutkimusmateriaalia muutamaa selkeään perusteokseen. Olen pyrkinyt näiden

kautta tarkastelemaan yhteiskunnallista tilannetta ja niiden vaikutusta kirkon päihdetyön koulutuksiin. Tutustuin myös kristillisestä päihdetyöstä tehtyihin tutkimuksiin löytääkseni niistä kristillisen päihdetyön koulutuksiin liittyviä teemoja sekä diakonian tutkimukseen. Diakoniaa lähestyn siitä lähtökohdasta käsin, että perinteisesti päihdetyö on liitetty diakoniatyöhön.

Kari Latvuksen ja Antti Eleniuksen (2007) toimittama kirja Auttamisen teologia lähestyy diakoniaa teologian näkökulmasta. Lähtökohtana on teologisen perustelun ja motiivin antaminen auttamiselle ja diakonialle. Seurakunnan diakoniatyön yhteydessä teologinen kysymys on entistä moniulotteisempi. Tällöin ei kysytä uskon ja rakkauden keskinäistä suhdetta vaan lähestytään myös diakoniatyön asemaa kirkossa. On selvitettävä diakonian merkitystä osana kirkon hengellistä virkaa sekä diakonian suhdetta jumalanpalvelukseen ja sakramentteihin. (Latvus & Elenius 2007, 29.)

Suomessa inhimilliseen hätään pyrkivät vastaamaan erityisesti valtio ja kunnat. Tämän lisäksi tukea tarjoavat lukuisat järjestöt ja kirkko. Jos tilannetta katsotaan apua tarvitsevan ihmisen näkökulmasta, keskeistä ei ole mistä suunnasta apu tulee ja miten se on perusteltu. Kysymystä diakoniasta on Suomessa järkevää tarkastella suomalaisesta auttamistodellisuudesta käsin. (Elenius 2007, 158.)

Sotien jälkeen jokaiseen seurakuntaan palkattiin diakoniatyöntekijä ja diakonia vakiintui osaksi seurakuntien työtä. Sosiaalisen diakonian muodot vahvistuivat ja kirkon sosiaalieettinen aktiivisuus lisääntyi. Samaan aikaan diakoniatyö institutionalisoitui ja ammatillistui. Eleniuksen ja Latvuksen (2007) mukaan tämän myötä työmuoto vahvistui, mutta ajoi sen omaksi alueekseen seurakunnan elämässä. Vaikka diakoniatyön pitäisi terminä kuvata kirkon sosiaalista vastuuta kokonaisuudessaan, herättää se ensimmäisenä ajatuksen diakoniatyöntekijän tekemästä työstä. Diakonia käsitteenä on ongelmallinen, koska se liittää kristillisen lähimmäisenrakkauden liian vahvasti yhden erityisammattiryhmän tekemäksi työksi. Tärkeintä on apua tarvitsevan ihmisen hätään reagoiminen ja kuka tahansa meistä voi toimia Jumalan rakkauden välikapaleena. (Elenius & Latvus 2007, 273–275, 282.)

Mikko Malkavaara (2007) on tarkastellut suomalaisen diakoniatyön taustoja ja sen nykytilannetta. Suomalaisessa yhteiskunnassa diakoniatyöllä on tällä hetkellä vakiintunut asema yhtenä sosiaalisen tuen muotona. Kirkon antamat avustukset ylittävät yhteismäärältään esimerkiksi kuntien antaman harkinnanvaraisen toimeentulotuen määrän. Kirkolla on hyvinvointivaltiossa kahdenlainen rooli. Toisaalta kirkko on osa kunnallista julkishallintoa ja toisaalta se yhä useammin lasketaan kolmannen sektorin toimijoihin kuuluvaksi. (Malkavaara 2007, 119.)

Jorma Niemelän (1999) tutkimus uskosta, hoidosta ja toipumisesta käsittelee kääntymystä ja kristillistä päihdehoitoa. Niemelän tutkimus tarkastelee sellaista toipumisprosessia, johon kuuluu kristillinen kääntymys. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan kristillisten järjestöjen hoitoa nimenomaan uskonnollisen palvelun osalta. Niemelä jakaa päihdeongelman neljään tyyppiin, joita ovat kehollinen alkoholismi, elämäntilanteinen väärinkäyttö, tajunnallinen riippuvuus sekä henkinen himo. Kehollisella alkoholismilla tarkoitetaan perinnöllistä alttiutta alkoholismiin, elimistön muutoksista käytön seurauksena tai alkoholiperäisiä sairauksia. Elämäntilanteinen päihdeongelma on päihteiden väärinkäyttöä. Sanaan väärinkäyttö sisältyy arvoasetelma, joka puolestaan on sidoksissa yhteisöön. Tajunnallisen päihdeongelman juuret ovat varhaislapsuuden kehityshäiriöissä tai myöhemmin opitussa käyttäytymisessä. Henkinen himo tarkoittaa sitä, että liikakäyttö voi liittyä elämän tyhjyyteen, tarkoituksettomuuteen ja päämäärättömyyteen. Päihteellä on pidäkkeitä poistava rooli. (Niemelä 1999, 11, 52–54.)

Niemelän tutkimuksessa nousi esiin se, että päihdehuollossa ja sosiaalipoliitikassa tulisi ottaa huomion myös uskonnolliset tekijät. Kolmas sektori, diakonia- ja vapaaehtoistyö voivat tarjota täydentävän ja korvaavan roolin lisäksi vaihtoehtoisia malleja. Sosiaalityön koulutuksessa uskonnon käsittely on jäänyt hyvin vähäiseksi. (Niemelä 1999, 300–301.)

Pekka Lund (2006) on tutkimuksessaan lähestynyt päihdeongelmaa kansalaisjärjestöjen näkökulmasta. Kun syrjäytyneisyys ja päihdeongelmat pysy-

vät muodin ja poliittisten intohimojen ulkopuolella, tarvitaan kansalaisjärjestöjä nostamaan nämä kysymykset päättäjien ja julkisuuden eteen. (Lund 2006, 10.)

Syrjäytyneisyyteen liittyvät usein erilaiset riippuvuudet ja päihteet. Ongelmat liittyvät monesti toisiinsa ja kasautuvat. Nykyajan ilmiönä on myös se, että syrjäytyminen ja päihteiden käyttö ei ole enää lähinnä miesten ongelma, vaan myös naisten päihteiden käyttö ja syrjäytyminen on lisääntynyt. Tämä muuttaa syrjäytymisen luonnetta ja laajentaa päihdeongelman sosiaalisia vaikutuksia myös perheisiin ja tätä kautta lapsiin. Syrjäytyminen ei kosketa enää vain marginaaliin jääviä ihmisryhmiä, vaan yhä kasvavaa ja sosiaalisesti monipuolistuvaa joukkoa. Syrjäytymisestä on tullut osa suomalaista yhteiskuntaa. (Lund 2006, 9-10.) Naisten alkoholin käytön kasvu on ollut voimakasta 2000-luvulla ja se on ollut suhteellisesti miesten alkoholin käytön kasvua suurempaa (Mäkelä, Tigerstedt & Mustonen 2010, 286).

Suomi juo -tutkimuksessa (2010) on tarkasteltu suomalaisten alkoholinkäytön muutoksia viitenä vuosikymmenenä. Vuonna 1990 alkoholin käyttö oli huipussaan pitkän nousukauden jälkeen. 1992 alkoholin käyttö väheni laman seurauksena nousten jälleen vuonna 2000 lähes lamaa edeltävälle tasolle. Ennen vuotta 2004 alkoholin kulutus kasvoi joitakin prosentteja vuosittain, kunnes vuonna 2004 kulutuksessa tapahtui kymmenen prosentin nousu, kun alkoholivero aleni kolmanneksella ja alkoholin tuonti omaan käyttöön EU-maista vapautui. Vuonna 2008 taantuma ja alkoholiveron nosto eivät juuri vaikuttaneet alkoholin kokonaiskulutukseen. (Mäkelä, Mustonen & Huh-
tanen 2010, 42.) Alkoholin kulutus lisääntyi vuoteen 2005 saakka ja on sittemmin hieman alentunut pysyen noin kymmenessä litrassa puhdasta alkoholia asukasta kohden (Karlsson & Österberg 2010, 15).

Alkoholijuomien käytössä tapahtui muutoksia 1990-luvun vaihteessa. Tähän saakka suomalaiset olivat käyttäneet lähinnä vahvoja viinoja, mutta vuosikymmenen vaihtuessa väkevien alkoholijuomien kulutus väheni muutamassa vuodessa noin 40 prosenttia ja vahvan oluen suosio romahti. Samaan aikaan keskioluen kulutus kääntyi jyrkkään kasvuun. 1990-luvun alun laskun

jälkeen väkevien alkoholijuomien kulutus nousi vuoden 2004 veronalennuksen seurauksena. Tämän jälkeen väkevien kulutus on pysynyt suurin piirtein samana. Vuonna 2008 väkevien osuus alkoholinkulutuksesta oli noin 26 prosenttia. (Karlsson & Österberg 2010, 15.)

Tutkimusten valossa diakoniatyöllä ja kristillisellä päihdetyöllä on ollut oma roolinsa suomalaisessa sosiaalipoliittisessa kentässä. Kirkon diakoniatyö toimii kunnallisten palvelujen täydentäjänä ja samaan aikaan kolmannen sektorin toimijana. Suomalaisessa yhteiskunnassa tarvitaan kristillisestä arvomaailmasta nousevaa päihdetyötä erilaisten päihdetyön viitekehysten rinnalla. Päihteiden käyttö ei osoita ainakaan vähenemisen merkkejä ja uudet ihmisryhmät siirtyvät marginaaliin runsaan päihteiden käytön seurauksena. Ihmiset hakeutuvat kuitenkin hoitoon, haluavat elämälleen muutosta ja etsivät itselleen sopivia kuntoutusmenetelmiä. Kirkon päihdetyöstä löytyy sekä professionaalinen että sielunhoidollinen ja kristilliseen arvomaailmaan pohjautuva ulottuvuus. Tämän takia kirkon päihdetyöllä on tärkeä erityisasema suomalaisessa päihdetyön maailmassa. Kirkon päihdetyön koulutuksen on oltava laadukasta, jotta se pystyy tuottamaan ammattilaisia, jotka pystyvät tarjoamaan vaihtoehtoja päihdetyön laajalla kentällä.

2. MITÄ ON KIRKON PÄIHDETYÖ

2.1. Kirkko ja päihdetyö

Kirkon päihdestrategia määrittelee kristillisen päihdetyön siitä lähtökohdasta, että se on ihmisen ainutkertaisen arvon tunnustamista. Kristillisen päihdetyön tarkoituksena on tukea ihmistä löytämään elämälleen mielekkyys ja tarkoitus ja pyrkiä vapauttamaan tämä syyllisyyden taakasta. (Kirkon päihdestrategia 2005, 6.)

Kirkon tehtävänä on luoda ja tukea päihdeetöntä toimintaa sekä antaa vaihtoehtoja yhteiskunnan päihdemyönteiselle toiminnalle. Kirkon päihdetyö on päihdestrategian mukaan ennen kaikkea ehkäisevää päihdetyötä. Kirkko tukee terveitä elämäntapoja ja vastuullista käyttäytymistä. Ehkäisevä päihdetyö ei ole vain yksilöön vaikuttamista, vaan myös keskustelun nostamista ja vaikuttamista yhteiskunnallisella tasolla. Päihdehaittojen ehkäisyn tulisi läpäistä kirkon toiminta kokonaisuudessaan. (Kirkon päihdestrategia 2005, 7–8.)

Ehkäisevällä päihdetyöllä tarkoitetaan toimintaa, jonka tavoitteena on edistää terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia. Tämä toteutuu tukemalla päihdeetöntä elämäntapaa, ehkäisemällä ja vähentämällä päihdehaittoja sekä lisäämällä ymmärrystä päihdeilmiöstä. Ehkäisevän päihdetyön tärkeä rooli on myös perus- ja ihmisoikeuksien edistäminen päihteisiin liittyvissä kysymyksissä. (Havio, Inkinen & Partanen 2008, 108–109.)

Päihdetyö kytkeytyy köyhyyteen, syrjäytymiseen ja väkivaltaan (Kirkon päihdestrategia 2005, 8). Päihderiippuvaisista nuorista ja aikuisista 50–80 prosentilla on päihderiippuvuuden lisäksi mielenterveyden sairauksia ja vastaavasti mielenterveyspotilaista päihteiden ongelmakäyttäjiä on 40–80 prosenttia (Holmberg 2010, 65).

2.2. Diakoniatyö kirkossa

Diakonia oli alun perin köyhien auttamista. Nälkäisiä tuli ruokkia, janoisia juottaa ja alastomia vaatettaa. Diakonia kohdistui myös sairaisiin, kodittomiin, yksinäisiin ja vankeihin. Juutalaiskristillisessä perinteessä yksilöllisten laupeudentekojen rinnalla oli myös yhteiskunnallinen taso. (Niemelä 1998, 159.)

Suomalaisen diakonian nousu alkoi 1880-luvulla. Köyhäinhoito kuului kirkon ja papiston tehtäväkenttään aina 1800-luvun puolivälin jälkeisiin vuosiin saakka. Vuonna 1852 vaivaishoitoasetus teki joka pitäjään asetettavasta vaivaishoitohallituksesta pakollisen, jossa puheenjohtajana toimi paikallinen kirkkoherra. Samaan aikaan kuitenkin herätysliikkeiden vaikutus lisäsi papiston halua keskittyä hengelliseen tehtäväänsä. (Malkavaara 2007, 94.)

Kirkon vastuu köyhäinhoidosta väheni 1860-luvulta alkaen johtuen kunnallishallinnon uudistuksesta. Uudistus toteutettiin maaseudulla 1865 ja kaupungeissa 1873. Vuonna 1969 kirkkolain muutos siirsi vastuun sosiaaliavusta seurakunnalta kunnalle ja vuonna 1879 annettu asetus siirsi köyhäinhoidon lopullisesti kunnan vastuulle. Kirkkoherra säilytti kuitenkin paikkansa kunnan vaivaishoitohallituksessa. (Malkavaara 2007, 94; Saari, Kainulainen & Yeung 2005, 136.)

Vuonna 1890 pidetyssä Kuopion hiippakunnan synodaalikokouksessa piispa Gustaf Johansson esitti synodaaliväitöskirjassaan, että kirkon oli organisoidava diakoniatyö, koska yhteiskunnallinen vaivaishoito oli riittämätöntä. Hänen mukaansa kirkon uskonnolliseen elämään oli aina liittynyt työ köyhien, orpojen ja sairaiden hyväksi, mutta yleisen vaivaishoidon siirryttyä kunnille kirkko oli jäänyt ilman järjestettyä diakoniatointia. Seurakuntien palvelukseen oli saatava sekä nais- että miespuolisia työntekijöitä, joiden tehtävät liittyivät sairaan- ja köyhäinhoitoon ja sisälähetykseen. Diakoniatyö rahoitettaisiin kirkon keräämillä kolehtivaroilla, lahjoituksilla ja verotuksella. Diakoniatyötä ja

maallikkojulistusta kutsuttiin yhteisnimellä sisälähetys. Vuonna 1892 Kuopion tuomiokapituli jätti senaatin vahvistettavaksi Kuopion hiippakunnan kirkollisen diakonaatin säännöt, jotka oli laadittu kirkkolain köyhien ja sairaiden hoitoa koskevien säädösten pohjalle. Senaatin vahvistettua säännöt alkoi Suomessa järjestetty seurakuntadiakonia. (Malkavaara 2007, 95–96.)

Suomalaiseen kirkolliseen elämään kotiutui 1800-luvun lopulla kaksi erilaista diakoniamallia. Eurooppalaista valtauomaa edustivat diakonissalaitokset sekä sisälähetys- ja diakoniayhdistykset. Tällä toiminnalla on edelleen Suomessa iso rooli, mutta merkittävämmäksi toiminnan muodoksi nousi vähitellen seurakuntadiakonia. Suomalainen seurakuntadiakonia nousi pääosin kotimaassa vallinneen tilanteen pohjalta. Protestanttinen diakonia nousi pitkälti pietistisestä herätysliikemaailmasta. Pietismille oli ominaista yksilöstä nouseva henkilökohtainen vakaumus sekä kysymys siitä, miten uskosta tulee toimiva. Diakoniselle ajattelulle loi suotuisan pohjan myös ajatus uskosta, joka on aktiivinen rakkauden teoissa. (Malkavaara 2007, 99.)

Seurakuntadiakonian merkitys kasvoi nopeasti 1900-luvun kahdella ensimmäisellä vuosikymmenellä. Erityisesti Kuopion ja Savonlinnan hiippakuntien seurakunnat alkoivat ottamaan palvelukseensa diakonissoja, joita alettiin kutsua seurakuntasisariksi. Diakoniakoulutusta toteuttivat Viipurin ja Helsingin Diakonissalaitosten ohella akuuttiin koulutustarpeeseen perustetut Sortavalan Evankelinen Seura ja Oulun Diakonissakoti. Seurakuntasisaria toimi sekä laitosdiakonian piirissä että seurakuntatyössä sekä kuntien tai järjestöjen palkkaamina kiertävinä kotisairaanhoidajina. Diakonissojen tekemällä kotisairaanhoidotyöllä oli suuri yhteiskunnallinen ja kansanterveydellinen merkitys. Useilla paikkakunnilla diakonissat olivat seurakunnan ja kunnan yhdessä palkkaamia. Yhteistyötä kunnanlääkärin kanssa tehtiin myös silloin, kun diakonissat olivat pelkästään seurakunnan viranhaltijoita. (Malkavaara 2007, 99–100, 102–103.)

Toisen maailmansodan aikana alettiin korostaa kirkon sosiaalista ja kansallista vastuuntuntoa. Sota-ajan ilmapiiri kypsytti pitkään vireillä olleen ajatuksen diakoniatyön virallistamisesta konkreettiseksi toiminnaksi. Vuonna 1943

kirkolliskokous teki kirkkolakiin muutokset, joilla diakoniasta ja diakonian virasta tuli seurakunnan lakimääräinen tehtävä ja yksi kirkon virallisista työmuodoista. Kirkkolain muutoksen jälkeen jokainen seurakunta oli velvollinen palkkaamaan diakoniatyöntekijän. Diakonia määriteltiin hengellisen, ruumiillisen ja aineellisen avun antamiseksi. Samana vuonna Tampereella pidetyillä kirkkopäivillä karitatiivisen toiminnan ja hädänalaisten auttamisen rinnalle nostettiin esiin kirkon vastuu puuttua yhteiskunnassa piileviin köyhyyttä ja epäoikeudenmukaisuutta aiheuttaviin rakenteisiin. Diakoniasta tuli toisen maailmansodan jälkeen koko kirkon tehtävä. (Malkavaara 2007, 103–104; Pyykkö 2004, 110; Saari ym. 2005, 138.)

Sosiaalityön mallin muuttui sodan jälkeen kohti valtiojohtoista institutionaalista mallia. Tämä johti julkisen sektorin lisääntyneeseen ammatillisuuteen ja samalla diakoniatyössä näkyi tämä modernin palkkatyön kehitys. Byrokraattisuus, tehokkuus ja hierarkkisuus nousivat sosiaalityön ja auttamisen ihan-teiksi sekä julkisella sektorilla että diakoniatyössä. Palkattujen työntekijöiden määrä nousi kummallakin sektorilla. (Saari ym. 2005, 139). Diakoniassa lähdettiin seuraamaan sosiaalipolitiikkaa, josta tuli kansakunnan eheyttämisen väline (Malkavaara 2007, 105).

Vuoden 1972 laaditun kansanterveyslain seurauksena kirkon diakoniatyön yhteys kuntiin katkesi. Toteutettiin laaja-alainen, kuntien vastuulla oleva terveydenhuollon peruspalvelujärjestelmä. Siinä ei otettu enää huomioon seurakuntadiakoniaa eikä diakonissojen kotisairaanhoidotyöllä ollut enää asemaa kunnan terveydenhuollossa. Julkinen sektori tuotti hyvinvointipalvelut ja diakoniatyöstä tuli kirkon ja seurakunnan omaa toimintaa. Diakonia alkoi kehittää entistä enemmän kokoavia työmuotoja, piiritoimintaa, retkiä ja leirejä. Kotikäyntitoiminta jatkui kuitenkin edelleen rinnalla. Diakoniatyö alkoi lähentyä yleistä seurakuntatyötä. Vähitellen alkoi myös niin sanottu diakonaattikeskustelu, jossa käytiin keskustelua kirkon virkakäsityksen laajentamisesta koskemaan muitakin kirkon tehtävissä toimivia kuin piispoja ja pappeja. (Malkavaara 2007, 110–111.)

Kirkon diakoniatyö hahmotti itsensä ihmisten kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen tähtäävänä tehtävänä, jossa korostui sielunhoito. Sosiaalinen ja kansanterveydellinen rooli muodostui korkeintaan hyvinvointivaltion jättämien aukkojen paikkaajaksi. Diakoniatyön muodot siirtyivät yleisen seurakuntatyön suuntaan. Diakoniatyöntekijät kohtasivat päihde- ja kriminaalitalityössä kaikkein vaikeimmissa oloissa eläviä. Yhteistyötä saatettiin tehdä alueellisten katulähetysyhdistysten kanssa. Diakoniatyössä vallitsi ajattelutapa, että yhteiskunnan tuli pitää huolta koko väestöstä ja sen kaikista ryhmistä. Kirkon tehtävä oli toimia korkeintaan yhteiskunnan palvelujen täydentäjänä ja huomion herättäjänä, jotta huono-osaisimmille voitiin turvata heille kuuluvat edut. Yhteiskunnan tuli hoitaa tehtävänsä niin, että kukaan ei olisi köyhä. (Malkavaara 2007, 112–113.)

2.3. Lisäkoulutuksen ja ammatillisen peruskoulutuksen näkökulma

Tyynelän historia lähtee vuodesta 1980, kun Kirkkohallitus lähetti seurakuntiin päihdeongelmaisia ihmisiä kohtaaville työntekijöille kyselyn liittyen päihdeongelmiin ja kyselyn tuloksena nousi esille tarve peruskoulutuksen jälkeiselle päihdekoulutukselle. Kirkon eri ammattiryhmien peruskoulutuksessa tätä osuutta ei koettu olevan tarpeeksi. Tarvittiin sekä tietopohjaista että menetelmällistä päihdetyön koulutusta. Suomen Kirkon Sisälähetysseuran yksikkö Tyynelän A-koti Pieksämäellä nousi esiin sopivana yksikkönä, jonka vastuulle päätettiin nostaa kirkon päihdetyön koulutusyksikkönä toimiminen. Päätettiin rakentaa Tyynelän koulutuskeskus, jonka rahoitukseen käytettiin vuoden 1981 Yhteisvastuukeräyksen tuottoa. Yhteisvastuukeräyksellä rahoitettiin 60 prosenttia rakennuskustannuksista ja Suomen Kirkon Sisälähetysseura kustansi loput 40 prosenttia. 1982 Tyynelä rakennettiin silloisen A-kodin yhteyteen ja vuonna 1983 Tyynelässä pidettiin ensimmäinen päihdetyön kurssi. Tyynelään odotettiin runsaslukuisesti diakoniatyöntekijöiden ohella myös päihdetyöstä kiinnostuneita nuorisotyöntekijöitä ja pappeja. Tyynelä vastasi vuodesta 1986 lähtien kahdesta alueesta päihdetyön täydennyskoulutuksessa; kirkon työntekijöiden päihdetyön koulutuksesta ja

kristillisten järjestöjen työntekijöiden päihdetyön koulutuksesta. (Seppo Sulko, haastattelu 19.10.2010; Seppo Lusikka, haastattelu 8.4.2011; Mikko Malkavaara, sähköpostiviesti 21.3.2011.) Tyynelä on nykyään osa Kirkkopalvelut ry:tä jonka yhtenä tehtävänä on tarjota koulutusta seurakuntien ja kristillisten järjestöjen työhön (Kirkkopalvelut 2011).

Seurakuntien diakoniatyöntekijöiden koulutus on rakentunut perinteisesti kaksoiskelpoisuudelle. Tämä tarkoittaa sitä, että työntekijät ovat päteviä toimimaan sekä seurakuntien diakoniatyöntekijöinä että sosiaali- tai terveydenhuollon työtehtävissä. Nykyään tämä kaksoiskelpoisuus rakentuu sekä kirkon että valtion hyväksymälle diakoniatyöntekijän ammattikorkeakoulututkinnolle ja tutkintonimikkeinä ovat sairaanhoitaja (AMK) ja sosionimi (AMK). (Pyykkö 2004, 110–111.) Diakonia-ammattikorkeakoulu aloitti toimintansa väliaikaisena ammattikorkeakouluna vuonna 1996 (Launonen 2004, 230).

3. SUKELLUS LAMAAN 1990–1995

3.1. Suomen talous shokkihoidossa

Suomi koki 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa rajut taloudellisen tilanteen muutokset. Nopea taloudellinen kasvu päättyi dramaattisella tavalla 1990-luvun alussa. Talouskriisi vaikutti radikaalisti pankkien toimintaan ja jätti jälkeensä työttömien legioonat ja suuret valtionvelat. Yksilötasolla jouduttiin kohtaamaan mahdottomana pidetty visio asuntojen hinnan laskusta. Asuntojen hinnat olivat lähes kaksinkertaistuneet ja yhtäkkiä niiden arvo laski yhdessä osakkeiden kanssa. Kulutustavaroiden kysyntä putosi ja lisäksi ylivelkaantuneet joutuivat myymään pakolla omaisuuttaan. Velkaantuneet kotitaloudet joutuivat vaikeuksiin ja pahimmillaan kahden asunnon loukkuun. (Karisto, Takala & Haapoja 1998, 91–94). Vuonna 1991 Suomen talous oli syvimässä kuopassa sotien jälkeen, kun bruttokansantuote laski 6,4 prosenttia (Kirkon keskukset 1991, 3).

Yhtenä 1990-luvun talouskriisin vahvana selittäjänä voidaan pitää raha- ja valuuttakurssipolitiikkaa. Luotonantojen määrän annettiin kehittyä hallitsemattomaksi, jonka taustalla toimi Suomen markan yliarvostus. Yhdessä voimakkaan kiinteään valuuttakurssiin sitoutumisen kanssa, teki se ulkomaisen velan ottamisen kohtuuttoman houkuttelevaksi. Vuonna 1989 talouden suhdannenousu ja varallisuushintojen taso saavutti huippunsa. Tämän jälkeen korkojen nousu ja epävarmuus alkoivat nopeasti heikentää odotuksia ja alentaa varallisuushintoja. Tästä seurasi pörssikurssien ja asuntojen hintojen romahdus, joka johti velalliset ja pankit kestävämmään tilaan. (Kiander 2002, 56.)

Laman ja hälyttävien talouslukemien herättämänä hallitus aloitti toistuvien säästöpakettien toteuttamisen. Kuntien saamia valtionapuja ja kotitalouksien tulonsiirtoja leikattiin samalla kun verotusta kiristettiin. Hallitus leikkasi sosi-

aalisia etuuksia tilanteessa, jossa kansalaiset olisivat näitä etuuksia kipeimmin tarvinneet. Näitä olivat esimerkiksi äitiyspäivärahan alentaminen, kotihoidon tuen vähentäminen, eläkkeiden indeksikorotuksen leikkaaminen ja lapsivähennyksen poistaminen verotuksesta. Säästötoimenpiteitä toteutettiin noin puolen vuoden välein vuodesta 1991 vuoteen 1994, jolloin taloudessa alettiin nähdä elpymisen merkkejä. (Malkavaara 2007, 115.)

Talouskehityksessä tapahtui käänne 1993 vuoden lopulla. Tällöin kokonaistuotannon kolme vuotta jatkunut supistuminen pysähtyi ja tuotanto alkoi jälleen kasvaa. Käänteen edellytyksenä toimi voimakas valuutan devalvoituminen, jonka kautta suomalainen teollisuus sai tuntuvan kilpailuedun kansainvälisillä markkinoilla. Kehitys oli kuitenkin aluksi kaksijakoista. Vienti ja kauppataseen ylijäämä kasvoivat nopeasti samalla kun kotimainen kysyntä supistui. Voimakas viennin kasvu veti kuitenkin kokonaistuotannon nousuun siitä huolimatta, että kotimainen kysyntä pysyi aina vuoteen 1999 lamaa edeltäneen tason alapuolella. (Kiander 2002, 58–59.)

Vaikka vuonna 1993 merkkejä laman jälkeisestä paremmasta oli edelleen olemassa, pysyi työttömyysaste edelleen korkealla. Uhkana pidettiin väkivalta-rikollisuuden ja mielenterveysongelmien lisääntymistä työttömien purkaessa toivottomuutta ja katkeruutta yhteiskuntaa ja hyväosaisia kohtaan. (Heino, Salonen, Rusama & Ahonen 1997, 22.)

Uutisiin nousivat 1993 leipäjonot ja nälkää näkevät. Samaan aikaan EU-alueella tehty mielipidetiedustelu antoi tulokseksi, että Suomessa koettu subjektiivinen köyhyys oli yksi korkeimmista. Suomessa oli itseään köyhänä pitäviä enemmän kuin yhdessäkään muussa tutkitussa maassa. (Heino ym. 1997, 23.)

Vuonna 1994 lama koettiin Suomessa päättyneeksi ja teollisuudessa oli tapahtunut jo myönteisiä muutoksia. Julkisen talouden suhteen tilanne pysyi kuitenkin huonona, taloudellinen eriarvoistuminen jatkui yksityistalouksissa, velkaantuminen lisääntyi ja työttömyys pysyi edelleen korkeana. (Kirkkohallitus 1994. 1995, 1.)

Lama 1990-luvulla muutti ihmisten käsitystä omasta yhteiskunnastaan ja moni itsestään selvä asia yhteiskunnassa osoittautui kyseenalaiseksi ja epävarmaksi. Taloudellinen järjestelmä ei ollutkaan niin varma kuin uskottiin ja myös erilaiset sosiaaliset sopimukset voitiin yksipuolisesti purkaa. Yhteiskunnallinen turvallisuus ja luottamus eivät rakentuneetkaan niin vahvalle pohjalle kuin luultiin. (Kangas 2003, 14.)

3.2. Kirkko laman keskellä

Kirkon nelivuotiskertomuksessa vuosilta 1988–91 oli laman vaikutus jo nähtävissä. Suomen talous sukelsi syvälle ja työttömyys kasvoi vastaavasti uusiin lukemiin ja pitkäaikaistyöttömyyden taloudelliset ja henkiset ongelmat olivat ennustettavissa. Laman seurausten todettiin uhkaavan jo pohjoismaista hyvinvointivaltiota. (Heino, Kauppinen & Ahonen 1993, 13–15.) Talouden alamäki johti myös seurakuntien verotulojen vähenemiseen. Tämän johdosta Kirkkohallitus asetti keskushallinnon eri yksiköille säästötavoitteet. (Kirkkohallitus 1991. 1992, 1.)

Seurakunnissa vähennettiin vuonna 1991 erityistyöalojen virkoja ja keskusteltiin suuremmistakin supistuksista. Diakoniatyön tehtäväkenttään alkoi kohdistua yhä suurempia paineita taloudelliseen avustamiseen ja uudeksi toiminnaksi muodostui velkaneuvonta. Laman aiheuttamat sosiaaliset ongelmat koettiin erityisesti diakoniatyössä ja perheneuvonnassa. (Kirkon keskukset 1991, 3–4.) Yhtäkkiä käsillä oli laajamittainen yksityistalouksien velkakriisi, jonka hoitajiksi ilmoittautuivat tai joutuivat diakoniatyöntekijät, jotka pikakoulutuksella tai ilman mitään koulutusta alkoivat toimia velkaneuvojina ja velallisten tukijoina. Vuonna 1990 syntyneellä Takuu-Säätiöllä oli tässä tärkeä rooli. (Malkavaara 2007, 114.) Takuu-Säätiö on edelleen toimiva valtakunnallinen sosiaalialan järjestö, joka edistää taloudellisessa kriisitilanteessa olevien henkilöiden itsenäistä selviytymistä. Takuu-Säätiön tehtävänä on tukea ennalta arvaamattomasta syystä taloudelliseen ahdinkoon joutuneiden selviytymistä antamalla maksutonta puhelinneuvontaa ja takaamalla

järjestelylainsäädäntöä. Lisäksi säätiö edistää ja kehittää taloudenhallintaan ja sosiaaliturvaan liittyviä auttamiskeinoja. (Takuu-Säätiö 2011.)

Laman seurauksena diakoniatyön asiakaskunta muuttui. Diakoniatyön perinteisten asiakkaiden ongelmien sijaan jouduttiin etsimään ratkaisuja varsin uusiin haasteisiin, kun työttömät, mielenterveysongelmaiset, konkurssin tehneet tai muuten äkillisesti varattomiksi joutuneet kansoittivat diakoniatyöntekijöiden vastaanotot. Monet olivat ennen diakoniatyöntekijän puoleen kääntymistä hakeneet turhaan apua muualta. Seurakunnista tuli monille viimeisen avun hakupaikka. (Malkavaara 2007, 114.) Kirkko ei laman iskiessä jäänyt toimeentuloksi, vaan se perusti rahastoja auttamaan ylivelkaantuneita ja järjesti työttömille ruokailua, velkaneuvontaa, kohtaamispaikkoja ja paljon muuta toimintaa (Saari ym. 2005, 141). 1990-luvun kehityksen seurauksena diakoniatyön ammattilaiset joutuivat seurakunnissa uuteen tilanteeseen, kun hyvinvointipolitiikan suunnan muutos siirsi diakoniatyön painopistettä henkisestä ja hengellisestä tukemisesta toimeentulo-ongelmien hoitamiseen (Pyykkö 2004, 112–113).

Kirkossa ja sen seurakunnissa jouduttiin luomaan uusia selviytymisstrategioita ja tarkasteluun otettiin koko seurakunnan toimintarakenne. Kriisiä pyrittiin ajattelemaan myös mahdollisuutena. Seurakuntien toimintaa katsottiin kokonaisuutena ja jouduttiin miettimään, mitä todella tarvitaan ja halutaan, mikä on aikansa elänyt, mikä voisi tehdä toisin ja mitä on tehtävä rahasta riippumatta. (Osallisuuden ja jakamisen yhteisö 1995, 39.)

Kirkkohallituksen sisällä tapahtui vuonna 1991 Kirkon diakoniatyön keskuksen ja Kirkon yhteiskunnallisen työn keskuksen sulauttaminen Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön keskuksiksi. Tavoitteena oli reagoida nopeasti laman tuomiin haasteisiin, kuten työttömyyteen, ylivelkaantumiseen, saneerauksiin ja sosiaaliturvan heikkenemisiin. Seurakunnissa lama aiheutti sen, että monet diakonian ja yhteiskuntatyön virat olivat lakkauttamisuhan alaisina. Näytti siltä, että kirkossakin taloudellisen laman uhreiksi joutuvat ensiksi ne, joilla oli jo valmiiksi vaikeuksia elämässään. (Kirkon keskuksien 1991, 11.)

Tyynelän koulutuskeskuksen taustaorganisaatio Suomen Kirkon Sisälähetysseura ry joutui monen muun organisaation tavoin miettimään uusia selviytymisstrategioita. 1980-luvun nousukaudella otettu laina ja siihen liittyvä koron nousu vei Sisälähetysseuran taloudellisiin vaikeuksiin. Tällöin aloitettiin yhteistyötunnustelu toisen kirkollisen järjestön kanssa. Luontevaksi kumppaniksi muodostui Suomen Kirkon Seurakuntatoiminnan Keskusliitto–SKSK ry, jonka jäseniä olivat kaikki luterilaisen kirkon suomenkieliset seurakunnat ja merkittävät kirkolliset järjestöt. (Huhta & Malkavaara 2005, 273.)

Vuonna 1995 valmistui Sisälähetysseuran ja SKSK:n yhteinen integraatio-suunnitelma ja 1996 näiden tahojen hallitukset pitivät yhteisen kokouksen. Ensimmäinen varsinainen toimintavuosi oli 1997 ja järjestökokonaisuuden nimeksi muodostui Kirkkopalvelut, jonka roolina oli olla ennen kaikkea seurakuntien palvelija. (Huhta & Malkavaara 2005, 275–277.)

Lama muutti kirkon diakoniatyön ja kunnallisen sosiaalityön välistä jyrkkää rajalinjaa huomattavasti lievemmäksi. Vuodesta 1992 kunnilta poistuivat useimmat niistä rajoituksista, jotka olivat estäneet yhteistyön seurakuntien diakoniatyön kanssa. Vuodesta 1994 kunnat saivat itse päättää miten valtionavut käytettiin. Kirkko profiloitui 1990-luvulla selvemmin köyhien auttajaksi kuin koskaan aiemmin hyvinvointivaltion kaudella. Kirkon diakoniatyö suuntautui paikkaamaan hyvinvointivaltion tuki- ja palvelujärjestelmän jättämiä aukkoja. (Malkavaara 2007, 115.)

Taloudellinen lama oli edelleen totta Kirkon nelivuotiskertomuksen aikaan vuosina 1992–1995. Tosin merkkejä muutoksesta oli jo olemassa, kun kansantuote lähti kasvuun vuonna 1994 ja yksityisessä kulutuksessa tapahtui muutoksia. Myös inflaatio onnistuttiin samaan kuriin. (Heino ym. 1997, 19–20.) Kirkolliskokouksen hyväksymä kirkkohallituksen laatima toiminta- ja taloussuunnitelma vuosille 1993–1996 pyrki samaan aikaan kustannussäästöihin laman aiheuttamien verotulojen vähenemisen vuoksi. Kirkon keskusrahaston työryhmä pyrki etsimään aktiivisesti säästökohteita, joita olivat eläkemenot, avustukset ja henkilöstömenot. (Kirkkohallitus 1992. 1993, 2.)

Kirkkohallituksen toimintakertomuksessa vuodelta 1993 arvioitiin seurakuntien menettävän seuraavan viiden vuoden aikana viidenneksen tuotoistaan ja etenkin yhteisöveron tuoton laskevan radikaalisti (Kirkkohallitus 1993, 2). Samana vuonna toteutettiin monia sosiaaliturvan leikkauksia, jotka kohdistuivat myös päihdeongelmaisten hoitoon. Samaan aikaan käytiin keskustelua hyvinvointivaltion purkamisesta. Diakonian tarve lisääntyi ja painopiste suuntautui entistä enemmän aineellisen ja henkisen avun antamiseen taloudellisten vaikeuksien keskellä. Seurakunnat joutuivat myös vähentämään resurssejaan. (Kirkon keskuskeskukset 1993, 9.)

Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön keskuksen yksi keskeisimpiä tehtäviä oli sosiaaliturvan ja terveydenhuollon sekä sitä koskevan lainsäädännön kehityksen seuraaminen. Haastavana pyrkimyksenä oli seurata valtion ja kunnan työnjaon muutosten sekä verouudistusten vaikutuksia sekä siitä nousevia diakoniatyön haasteita. Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön keskus pyrki seuraamaan ja vaikuttamaan yhdessä järjestöjen kanssa alkoholilainsäädännön muotoutumiseen. (Kirkkohallitus 1994. 1995, 60.)

Vuonna 1994 pyrittiin vahvistamaan diakonian asemaa, tukemaan ihmisten omaehtoistoimintaa ja kehittämään siihen liittyvää ehkäisevää työtä. Tämä oli Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön keskuksella tavoitteena sen laatiessa diakonia- ja yhteiskuntatyön kehittämissuunnitelmaa. Keskusteluja käytiin diakoniatyön asemasta seurakuntatyön alueellistamisen yhteydessä. Diakonian kannalta keskustelussa oli myönteisiä puolia, mutta alueellistamisella saattoi olla ongelmana diakonian kehittämisvastuun pirstoutuminen ja erityisryhmien tarpeiden unohtuminen. (Kirkkohallitus 1994. 1995, 60–61.)

Vuonna 1994 diakonia- ja yhteiskunnalliselle työlle leimaa-antava piirre oli työttömyyden ja velkaantumisen aiheuttama kärsimys ja ahdinko. Sosiaaliturvan leikkaukset ja laitoshuollon paikkojen vähentäminen ja mielenterveysongelmaisten nopea siirtyminen avohoitoon kuormittivat diakoniatyöntekijöitä. Kirkon diakoniaa arvostettiin kuitenkin samaan aikaan osana sosiaalisen huolenpidon verkkoa. (Kirkkohallitus 1994. 1995, 59). Diakoniatyön asiakaskontaktit lähtivät vuonna 1994 kasvuun ja kasvu jatkui aina vuoteen

1998 jään tämänkin jälkeen aiempaa korkeammalle tasolle (Malkavaara 2007, 115).

3.3. Kirkon päihdetyön koulutus laman keskellä

Tyynelässä järjestettiin 1980-luvulta lähtien päihdetyön peruskursseja lähinnä viiden päivän jaksoina. Kurssit oli tarkoitettu työntekijöille, jotka olivat tulossa päihdetyöhön tai halusivat päivittää aikaisempia tietojaan. Tämän lisäksi toteutettiin kahden tai kolmen päivän perehdytyskursseja työntekijöille, jotka eivät varsinaisesti tehneet päihdetyötä, mutta kohtasivat päihdeongelmaisia ihmisiä päivittäisessä työssään. Koulutusten tarkoituksena oli lisätä ymmärrystä päihdeongelman luonteesta. Nämä lyhyet koulutukset koettiin tarpeellisina ja toimivina. 1990-luvun vaihteessa toteutettiin syventävää päihdetyön koulutusta aluksi viikon jaksoina ja myöhemmin kahden päivän jaksoissa niin, että koulutuksesta muodostui pidempi prosessi. Prosessiin kuuluivat lähipäivät ja etätyöskentely lähipäivien välissä. (Seppo Sulkko, haastattelu 19.10.2010.)

Vuosina 1988–1992 Tyynelän toiminta oli vilkkaimmillaan. Parhaina vuosina Tyynelässä järjestettiin 18 kurssia, jotka kaikki olivat täynnä. Koulutuksiin osallistui noin 20 opiskelijaa jokaiselle kurssille kerrallaan. Peruskursseille osallistui opiskelijoita sekä seurakunnista että esimerkiksi A-klinikoilta ja katkaisuasemilta. Tämä toi laajempaa päihdetyön näkemystä koulutuksen sisälle ja korosti seurakuntien roolia päihdetyön toteuttajina kunnallisen päihdetyön suuntaan ja nosti seurakuntien profiilia päihdetyössä. Seurakunnissa oli hyvä taloudellinen tilanne ja kursseja ei tarvinnut paljoakaan markkinoida. Alun perin odotettiin, että kaikki seurakunnan työalat innostuisivat päihdetyön koulutuksesta ja tarvetta toiminnalle riittäisi pitkään. Käytännössä innokkain päihdetyöstä kiinnostunut joukko oli nopeasti koulutettu ja tämän jälkeen koulutusyhteistyötä ja koulutettavia jouduttiin etsimään seurakuntien ulkopuolelta. (Seppo Sulkko, haastattelu 19.10.2010.)

Päihdetyötä varjosti 1990-luvulla yhteiskunnan resurssien niukkeneminen. Päihdehuoltoon varattujen määrärahojen niukkuus alkoi näkyä seurakuntien työntekijöiden vastaanotoilla päihdeongelmaisten asiakkaiden hakiessa apua seurakunnista. Työntekijöillä ei kuitenkaan aina ollut mahdollisuuksia auttaa tätä erityisryhmää. Tähän tilanteeseen pyrittiin vastaamaan lisäämällä kohtaamisvalmiuksia koulutuksen avulla. Ehkäisevän päihdetyön kehittäminen oli annettu Päihdetietopalvelun vastuulle. Tämä tuotti yhdessä Kirkon kasvatusasiain keskuksen ja nuorisotyön keskuksen kanssa päihdevalistuskansion rippikouluja varten sekä valmisti kuntoutusleirioppaan asiaa suunnitteleville seurakunnille. (Heino ym. 1997, 162–163.)

Vuonna 1990 kirkon päihdetyössä keskeistä oli kirkon päihdepoliittinen kannanotto ja päihdetyön koulutus. Tätä käytiin läpi muiden muassa kirkon valtakunnallisilla päihdetyön neuvottelupäivillä. Kirkon päihdetyön neuvottelukunnan rakentaman kirkon päihdepoliittisen kannanoton tavoitteena oli tuoda esiin kirkon huolestuneisuus alkoholin käytön kasvusta, lisääntyneestä huumekaupasta sekä palvelujärjestelmän linjauksista. 1990-luvun vaihteessa muiden muassa A-klinikkasäätiö oli esittänyt oman kannanottonsa ja kirkko halusi olla mukana vaikuttamassa ja tuomassa ääntään esille. Samana vuonna järjestettiin Turussa päihdetyön hiippakunnallinen teemapäivä. Kirkon diakoniatyön keskus jatkoi kristillisen päihdetyön yhteistyömuotojen koordinoimista yhdessä Sininauhaliiton, Suomen katulähetysliiton, Kristillisen Raittiustyön edustajiston, Kristliga föreningen för rehabilitering av alkohol- och narkotikamissbrukare i Svensk-Finlandin sekä Pelastusarmeijan kanssa. Tämän lisäksi asiantuntijaryhmä seurasi yhteiskunnassa tapahtuvaa ammattikorkeakokeilujen suunnittelua kirkon diakoniatyöntekijöiden ammatillista koulutusta silmälläpitäen. (Kirkon keskuskeskukset 1990, 22–23; Seppo Sulkko, puhelinkeskustelu 12.4.2011.)

Kirkon päihdetyön kurssit järjestettiin 1990-luvulla yhteistyössä Kirkkohallituksen ja osa Sininauhaliiton kanssa. Lyhyemmät kurssit, jotka kestivät kahdesta päivästä viiteen päivään, olivat myös Sisälähetysseuran vapaan sivistystyön kursseja. Pidemmät koulutukset järjestettiin pääosin Sisälähetysseuran ja Diakonia-ammattikorkeakoulun Pieksämäen yksikön kursseina ja joi-

tain myös suoraan Kirkon koulutuskeskuksen kanssa. Tyynelän rooli oli päihdetyön koulutusten sisällön tuottaminen ja koulutusasiantuntijuus. Kirkon päihdetyön varsinaisten koulutusten järjestämisvastuu on ollut Sisälähetysseuran, Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön keskuksen sekä Diakonia-ammattikorkeakoulun käsissä. (Kirkon keskukset 1990, 23; Seppo Sulkko, sähköpostiviesti 30.9.2010.)

Vuonna 1991 diakoniakoulutuksen asiantuntijaryhmä kokoontui neljä kertaa. Asiantuntijaryhmän toiminnassa painotuksina olivat diakoniaviranhaltijoiden erityiskoulutus, ammattikorkeakoulujärjestelmän suunnittelun seuranta ja diakoniatyöntekijöiden peruskoulutuksen seurantatutkimus. Piispainkokous asetti työryhmän tekemään selvitystä ammattikorkeakouluista. Näiden muutosten tarkoituksena oli tuoda koulutukseen myös uusia oppimismenetelmiä, monimuoto-opetusta ja työpaikalla tapahtuvaa yhteisöllistä koulutusta. (Kirkon keskukset 1991, 14–15, 63.)

Toimintavuodelle 1992 kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön keskus asetti tavoitteeksi taloudellisen laman seurausten lievittämisen. Diakonian kohdentamisessa pyrittiin ottamaan huomioon muiden muassa työttömyys, sosiaaliturvan heikkeneminen, syrjäytyminen ja lisääntyvät sosiaaliset ongelmat. Diakoniatyön neuvottelukunnan toiminnassa painotettiin esimerkiksi diakonian viranhaltijoiden erityiskoulutusta ja peruskoulutuksen seurantaa. Saadakseen lisävalmiuksia ja työhön syventävää koulutusta diakonian viranhaltijoiden tuli hakeutua yhteiskunnan tarjoamiin koulutuksiin. Koulutuksia järjestivät kunnat ja eri oppilaitokset. Tämä malli ei kuitenkaan vastannut täysin diakoniatyön tarpeita. Neuvottelukunta seurasi myös edelleen ammattikorkeakoulujärjestelmän suunnittelua ja toteutusta. (Kirkon keskukset 1992, 8, 10–11.)

Tyynelä toteutti itsenäisesti ja yhteistyössä kirkkohallituksen, hiippakuntien sekä Sininauhaliiton kanssa niin sanottuja jalkautuvan päihdetyön koulutuksia. Näihin oli 1990-luvulla kysyntää, koska Tyynelässä pääsääntöisesti pidettäviin keskitettyihin valtakunnallisiin koulutuksiin ei enää päästy. Lama vähensi päihdetyön koulutusten käyttöä ja seurakunnat alkoivat säästää.

Työntekijöiden oli vaikeampi päästä pitkiin päihdetyön koulutuksiin. Sen sijaan työntekijöitä lähetettiin mieluummin lyhyempiin ja edullisempiin koulutuksiin. Koettiin kalliiksi lähteä viikoksi toiselle paikkakunnalle. Työnantajat alkoivat rajoittaa poissaoloja ja matkustamista koulutuksiin. Koulutuksia pyrittiin järjeistämään ja siirtämään lähemmäksi alueellisia toimijoita, jotta sitä pystyttiin tarjoamaan myös suuremmalle joukolle. (Kirkon keskuskeskukset 1990, 23; Seppo Sulkko, puhelinkeskustelu 26.8.2010; Seppo Sulkko, sähköpostiviesti 30.9.2010.)

Vuonna 1992 Tyynelän järjestämistä päihdetyön kursseista tuli tiedusteluja voitaisiinko niitä järjestää lähempänä varsinaisia päihdetyön toimijoita. Valtakunnallisten keskitettyjen kurssien aika oli jo ohi ja oli aika lähteä jalkautamaan koulutuksia. Koulutusten piti olla edullisempia, lähempänä koulutettavia ja lyhytkestoisempia. Alettiin toteuttaa lyhyitä parin päivän alueellisia koulutuksia etenkin vuosina 1993–1994. Kirkkohallituksen ja Sininauhaliiton kanssa alettiin miettiä tätä kehitystä ja kartoitettiin mitä koulutuksia pystyttiin järjestämään valtakunnallisesti. Päädyttiin pitämään päihdetyön peruskurssit Tyynelässä ja ne toteutettiin yhteistyössä Kirkkohallituksen ja Sininauhaliiton kanssa. Muut koulutukset ja seminaarit jalkautettiin maakuntiin. (Seppo Sulkko, haastattelu 19.10.2010.)

Taloudellinen tilanne vaikutti vähentävästi koulutukseen tulijoiden määrään ja koulutusten rakenteita arvioitiin uudelleen. Peruskursseista toinen toteutettiin Tyynelän kanssa ja toisessa oli mukana myös Sininauhaliitto. Sininauhaliiton kanssa toteutettu koulutus oli kokeilu, jolla kartoitettiin työntekijä- ja vapaaehtoistyöntekijöiden koulutuksen yhdistämistä. Jatkokursseista toteutui vain kevään 1992 kurssi. Syksyn kurssi jouduttiin peruuttamaan osallistujien vähyyden vuoksi. Teemakurssina toteutettiin Huumeet ja sekakäyttökurssi, jolle osallistui 16 henkilöä ja teemakursseista muodostui uusi tapa toteuttaa kursseja. Hiippakuntien teemakoulutuksista toteutui Lapuan hiippakunnan rovastikuntien koulutus, johon oli kutsuttu diakoniaviranhaltijat ja ne työntekijät, jotka halusivat lisää tietoa päihdeongelmasta. Oulun ja Kuopion hiippakuntien teemakoulutukset jouduttiin peruuttamaan osallistujien vähyyden vuoksi. Lisäksi käytiin neuvotteluja päihdehuollon laitossielunhoidon ke-

hittämisestä. Päihdehuollon laitosten taloudellinen tilanne ja muuttuvat asiakasmäärät aiheuttivat sen, että kehittämistoiminta ei ollut ensisijainen tehtävä ja laitossielunhoitajille tarkoitetut neuvottelupäivät jouduttiin perumaan heikon osallistujamäärän vuoksi. Diakoniapäivillä todettiin, että seurakuntien työntekijöille tulisi saada lisää tietoutta päihderiippuvuudesta ja ehkäisevän työn menetelmien kehittämisestä. (Kirkon keskukset 1992, 21.)

Piispainkokous hyväksyi vuonna 1993 uusia ammattikorkeakoulukokeilujen pohjalle rakentuvia diakoniakoulutusten opetusohjelmia, jotka toimivat diakonian virkaan pätevöittävinä tutkintoina. Pieksämäen diakoniaopistolle hyväksyttiin diakonian koulutusohjelma, joka pätevöitti diakoniksi ja diakonisaksi sekä Oulun ja Lahden diakonissa-sairaanhoitajan opetussuunnitelmat. Helsingin ja Järvenpään diakoniaopistojen yhteiskunnallisdiakoninen koulutusohjelma hyväksyttiin alustavasti diakonin ja diakonissan tutkinnon opetusohjelmaksi. (Kirkon keskukset 1993, 15.)

Päihdetyön koulutustoiminta väheni vuonna 1993. Halukkuutta koulutukseen oli, mutta seurakuntien vähentyneet koulutusmäärärahat aiheuttivat sen, että koulutukseen pääsy vaikeutui. Tyynelän jatkokursseista toteutui vain yksi ja jatkokurssit peruuntuivat samoin kuin teemakurssi syrjäytyneisyydestä. Ehkäisevän päihdetyön koulutusta ei järjestetty, mutta koulutusmateriaalin suunnittelu aloitettiin yhdessä Tyynelän, Sininauhaliiton ja Katulähetysliiton kanssa. Katulähetysliiton kanssa toteutettuun tukihenkilökoulutukseen osallistui 12 henkeä. Teemana oli päihdeongelman kohtaaminen. Helsingin hiippakunnan kanssa järjestettiin uudenmuotoinen koulutus, jossa osallistujina olivat seurakuntien työntekijät ja Kyläkirkon päivätuvan asiakkaat. Ensimmäisellä jaksolla osallistujia oli kymmenen ja toisella kahdeksan henkilöä. Koulutuksesta saatiin myönteistä palautetta ja mallia suunniteltiin jatkettavan hiippakunnan kanssa. (Kirkon keskukset 1993, 24.)

Kirkkohallituksen yksiköt järjestivät vuonna 1993 omilla toimialoillaan erilaista koulutusta. Esimerkiksi Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön keskus järjesti täydennyskoulutusta diakonian erityisaloilta, joihin kuului myös päihde- ja kriminaalityö. (Heino ym. 1997, 271.)

Vuonna 1994 päihdetyön koulutustoiminnassa kurssien määrä oli vähentynyt. Osanottajien vähyyden vuoksi peruttiin yksi jatkokurssi ja kaksi teemakurssia. Koulutustoimintaa siirrettiinkin yhä enemmän paikallis- ja aluekoulutuksen suuntaan. Tavoitteena oli tässä vaiheessa laatia uudistunut päihdetyön koulutus opetusministeriön uudistuvien koulutusrakennepäätösten mukaisesti. (Kirkkohallitus 1994. 1995, 70.)

Samana vuonna 1994 toteutetulle Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön keskuksen järjestämälle päihdetyön peruskurssille osallistui kaksitoista henkilöä ja ”Huumeet ja sekakäyttö” -kurssille osallistui kymmenen henkilöä. Yhteistyössä Tyynelän ja Suomen katulähetysliiton kanssa järjestettiin toinen osatukihenkilökoulutuksesta, jossa oli viisitoista osallistujaa. Koulutuksen saaneet tutustuivat lisäksi uudistuvaan alkoholipolitiikkaan ja EU:n vaikutuksiin Suomen alkoholipolitiikkaan. Tampereen ja Lapuan hiippakunnissa järjestettiin työntekijöiden koulutusta ja aluetyön kehittämistä. Jyväskylässä, Helsingissä, Turussa ja Oulussa käytiin neuvotteluja päihdetyön kehittämisestä diakoniakeskusten kanssa, jossa painopisteenä oli aluetyön ja -koulutuksen käynnistäminen. (Kirkkohallitus 1994. 1995, 70.) Päihdetietopalvelu-yksikkö vastasi ehkäisevän päihdetyön kehittämisestä. Yksikön tehtäväkenttänä olivat huumeseminaarit, materiaalityönto, artikkelipalvelu ja koulutus. (Kirkkohallitus 1994. 1995, 71.)

Diakoniakoulutus oli vuonna 1994 myös uusien haasteiden edessä. Diakoniakoulutuksen neuvottelukunnan toiminta seurasi erityisesti diakonian viiranhaltijoiden ammatillista koulutusta ja täydennyskoulutusta. Leimaantavana piirteenä oli tällöin ammattikorkeakoulukokeilu ja sen vaikutus diakoniaopistojen koulutuksen suunnitteluun ja toteutukseen. Samana vuonna järjestettiin neuvottelutilaisuus, johon osallistui opetushallituksen edustaja ja diakoniaopistojen edustajat. (Kirkkohallitus 1994. 1995, 64.)

Lama yllätti yhteiskunnalliset toimijat ja kirkon rajuudellaan. Kiivaan nousukauden jälkeen kestämaton yhteiskunnallinen taloudellinen toiminta pysäytti sekä yhteiskunnan ja yhteiskunnassa toimivat ihmiset. Kirkon oli myös pak-

ko suhteuttaa toimintaansa muuttuneeseen taloustilanteeseen. Tämä näkyi kirkon toimintojen supistamisessa ja pidättyvyydessä virkojen täytön suhteen. Koulutustoiminta supistui viiveellä. Vuosina 1992 ja 1993 koulutustoiminta alkoi hiipua seurakuntien miettiessä tarkemmin koulutuksiin osallistumista. Vaikka lama pääasiassa päättyi jo 1993 ja nousukausi odotti tuloaan, niin suhtautuminen koulutuksiin säilyi edelleen tiukkana. Tiukenneessa tilanteessa päihdetyön koulutusten toteuttajat joutuivat miettimään erilaista yhteistyötä.

4. HITAASTI NOUSUUN 1995–2000

4.1. Suomen talous kasaa itseään

Toipuminen 1990-luvun lamasta yhdessä julkisten palvelujen yksityistämisen ja kilpailuttamisen kanssa muutti suomalaisen yhteiskunnan ja sen sosiaalipolitiikan vähemmän universalistiseksi. Asennemaailma muuttui kaikille kuuluvien palvelujen ja etuuksien maailmasta enemmän ansiopohjaiseen sosiaaliturvaan. Diakoniatyö joutui enenevässä määrin kohtaamaan tilanteita, joissa sosiaalipolitiikka ei kykene eikä voi poistaa köyhyyttä. (Malkavaara 2007, 43–45.) Laman myötä suomalainen yhteiskunta sai uusia piirteitä leipäjonoineen ja soppatykkineen ja Suomi vastaanotti myös EU:n ruoka-apua (Kangas 2003, 13).

Lama muutti asennemaailmaa suhteessa hyvinvointiyhteiskuntaan. Osaksi muutokseen vaikutti rahojen loppuminen ja taloudellinen lama. Valtiojohtoinen sosiaali- ja terveysjärjestelmä siirtyi enemmän kansalaisyhteiskunnan suuntaan ja korosti kolmannen sektorin ja järjestötoiminnan merkitystä hyvinvoinnin tuottajina. (Lund 2006, 15.)

Päihdeongelmat lisääntyivät alkoholipolitiikan liberalisoitumisen myötä samalla kun yhteiskunnan resurssit päihdehoitoon vähenivät. Lääkkeiden väärinkäyttö ja huumausaineiden käyttö aiheutti lisääntyviä ongelmia ja samalla huumausainerikokset lisääntyivät. Päihdeongelmaiset olivat yhä enemmän sekakäyttäjiä ja kaksoisdiagnoosiproblematiikka lisääntyi eli päihdeongelman rinnalla saattoi olla esimerkiksi vakava mielenterveydellinen ongelma. (Kirkkohallitus 1996. 1997, 128; Seppo Lusikka, haastattelu 8.4.2011.)

Alkoholin kulutus kääntyi nousukauden seurauksena jälleen nousuun ja vuonna 1994 tapahtunut EEA-sopimukseen ja Suomen EU-jäsenyyteen liittynyt alkoholilainsäädännön uudistus vaikutti erityisesti alkoholin tilastoimat-

toman kulutukseen havaittuun kasvuun. Vuoden 1995 alkoholin kokonaiskulutus kasvoi kymmenellä prosentilla ja tilastoimattoman alkoholin kulutuksen arvioitiin kasvaneen 1995 kuluessa 10–15 prosentista jopa 25–27 prosenttiin tilastoidusta kulutuksesta. (Kaukonen 2000, 92.)

Hyvinvointivaltion sisäisessä kehityksessä tapahtui muutoksia 1990-luvun laman jälkeen ja siitä seuranneella nousukaudella. Sosiaaliturvan alueella näkyi selkeä jakaantuminen kahteen sektoriin. Palkkatyön ulkopuolella asiakkaiden sosiaalivakuutuksellinen asema oli heikompi kuin palkkatyössä olevilla. Alimpien sosiaalivakuutusetuuksien leikkaaminen tai muuttaminen tarveharkintaiseksi vaikutti etenkin päihdeongelmaisten tilanteeseen, koska heidän työmarkkina-asemansa oli keskimääräisesti heikko. (Kaukonen 2000, 191.)

4.2. Kirkko mukana nousussa

Seurakuntien taloudellinen tilanne alkoi helpottaa 1990-luvun puolessa välissä. Avoimeksi tulleita diakonian virkoja ja sijaisuuksia alettiin täyttää. Työmäärä oli kuitenkin lisääntynyt huomattavasti ja tämä aiheutti työntekijöissä uupumista. (Kirkkohallitus 1995. 1996, 130.)

Vuosina 1996–1999 Suomen evankelis-luterilainen kirkko eli nousevan kansantalouden keskellä. Talous alkoi kohentua, mutta hyvinvointi ei enää jakautunut tasaisesti, vaan tuloerot kasvoivat. Kirkon roolina oli paikata hyvinvointiyhteiskunnan aukkoja. Diakoniatyön asiakasmäärät kasvoivat, työttömien ruokailut ja ruokapankit olivat osa seurakuntien toimintaa. (Salonen, Kääriäinen & Niemelä 2000, 6.)

Työttömyys väheni lähestyen Euroopan keskiarvotasoa, tosin työttömyyden kesto-aika piteni ja pitkäaikaistyöttömyys lisääntyi. Pienituloisten kotitalouksien ja ylivelkaantuneiden määrä lisääntyi. Samaan aikaan hyvinvointipalvelujen leikkaaminen asetti haasteen kolmannelle sektorille palvelujen tuottaja-

na. Seurakunnat ja kristilliset järjestöt joutuivat arvioimaan omaa rooliaan palvelujen tuottajana, yhteiskunnallisina vaikuttajina ja kansalaisyhteiskunnan puolustajana. (Salonen ym. 2000, 18.)

Vuonna 1996 diakonia- ja yhteiskuntatyön haasteena olivat muiden muassa yhteiskunnallinen jakautuminen ja tuloerojen kasvaminen sekä diakonian rooli sosiaali- ja terveystyön järjestelmässä. Vaikka talous kasvoi lamavuosien jälkeen, se ei kuitenkaan luonut työpaikkoja odotetulla tavalla. Pitkäaikaistyöttömyys kasvoi edelleen ja samaan aikaan työelämässä olevat työntekijät ylikuormittuivat. (Kirkkohallitus 1996. 1997, 127.)

Vuonna 1997 tunnistettiin jo nousukauden olevan käynnissä. Samalla kiinnitettiin kuitenkin huomiota siihen, että työttömyys ja velkaantuminen vaikeuttivat samaan aikaan monien ihmisten elämää ja tähän olisi erityisesti kiinnitettävä huomiota. Yhteiskunnan tulisi huolehtia kansalaisten tasavertaisesta perusturvan riittävydestä ja kirkon ja seurakuntien suunnata voimavaroja sosiaalisten vaikeuksien voittamiseen. (Kirkkohallitus 1997. 1998, 131.)

Vuoden 1998 Kirkon diakonia-, lapsi- ja nuorisotyön yhteiset neuvottelupäivät olivat ensimmäiset laatuaan. Päiville osallistui noin 1500 työntekijää. Tavoitteena oli löytää yhdessä voimavaroja ja työskentelytapoja syrjäytyneiden lasten ja nuorten parissa työskentelemiseen. Samana vuonna pidetyssä diakoniajohtajien neuvottelussa keskusteltiin taloudellisesta kasvusta huolimatta lisääntyneestä taloudellisen avustamisen tarpeesta. Seurakuntien diakoniajohtajien ja -sihteereiden sekä diakoniakeskusten toimistosihteerien ja kanslistien yhteisillä neuvottelupäivillä käytiin läpi diakoniatoimistojen erityiskysymyksiä. Näitä olivat muiden muassa väkivallan uhka, asiakkaiden hoito, työpaineet ja jaksaminen. (Kirkkohallitus 1998. 1999, 147.)

Vuonna 1999 elettiin suotuisan taloudellisen kehityksen keskellä. Se ei kuitenkaan koitunut kaikkien hyväksi. Yhteiskunnallinen kahtiajako menestyneisiin ja syrjäytyneisiin syveni ja muuttoliike nopeutui eri maanosien välillä. Pitkäaikaistyöttömyyttä esiintyi edelleen runsaasti ja eri-ikäisten ihmisten mielenterveysongelmat lisääntyivät palvelujen lisääntymisestä huolimatta.

Seurakuntien diakonian viranhaltijoiden työssä tämä näkyi asiakaskontaktien lisääntymisenä, asiakkaiden ongelmien vaikeutumisena ja työntekijöiden uupumuksen lisääntymisenä. (Kirkkohallitus 1999. 2000, 34–35.)

Diakoniatyön asiakaskontaktien määrä lisääntyi ja oli 7,3 prosenttia keskiväkiluvusta (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tilastoja 2000, 3). Vuonna 1999 erilaisia päihdetyön ryhmiä kokoontui 215 ja jäseniä ryhmissä oli 1990 henkeä (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tilastoja 2001.Vuosikirja 1999, 104.)

Jouko Karjalainen (2000) tarkasteli ilmiötä, jossa osa ihmisistä on pudonnut perusturvan ulkopuolelle. Kirkon diakoniatyön rooli kasvoi laman seurauksena ja vaikka vuonna 2000 varsinaisen laman arvioitiinkin olevan jo ohitse, vaati se edelleen diakoniatyöltä ja vapaaehtoistyöltä suuria resursseja perusturvan ulkopuolelle tipahtaneiden ihmisten tukemiseksi. Ruokapankit, työttömien ruokalat, leipäjonot ja muut vastaavat toimintamuodot tulivat jäädäkseen. Yhä edelleen nämä avustuskanavat ovat sosiaalipoliittisten toimintojen täydentäjänä. Diakoniatyön tehtäväkenttään rakentuivat hengellisen tuen lisäksi erilaiset aineellisen avun kanavat ja tämä muutti laman jälkeistä diakoniatyötä uuteen uskoon. (Karjalainen 2000, 100–101.)

Tehdyistä tutkimuksista diakonian asiakkaista esimerkiksi Juhani Iivarin ja Jouko Karjalaisen (1999) tutkimuksen mukaan, kartoitettaessa avun tarvitsemisen syitä, päihdeongelma itsessään ei noussut avun tarpeen syynä esille. Esimerkiksi tärkeimpinä diakonisen avun hakemisen syinä mainittiin rauhattomuus ja nälkä, sosiaalinen kriisi, maksuvaikeudet, työttömyyden aiheuttamat ongelmat, henkisen ja hengellisen avun tarve sekä jokin muu tilanne. (Iivari & Karjalainen, 1999, 60.)

4.3. Kirkon päihdetyön koulutus nousukaudella

Päihdetyön koulutusta jatkettiin edelleen yhteistyössä Tyynelän koulutuskeskuksen kanssa. Suuri osa luterilaisen kirkon koulutuksista käytiin Tyynelän kautta. Tarkoituksena oli keskittää kirkon päihdetyön koulutus Tyynelään. Vuonna 1995 järjestettiin kaksi päihdetyön peruskurssia ja yksi jatkokurssi. Päihdetyön teemakursseja toteutettiin vuosina 1995–2000. Näitä olivat esimerkiksi päihdeperheen kohtaaminen ja hoitaminen, ratkaisukeskeinen päihdetyö, itsemurhat ja päihdeongelma sekä moniriippuvuudet. Koulutukset olivat siis pääsääntöisesti menetelmäkoulutuksia päihdetyötä tekeville työntekijöille ja kristillisen päihdetyön koulutuksia Sininauhaliiton henkilökunnalle. Sininauhaliiton ja Suomen katulähetysliiton kanssa yhteistyössä toteutettiin lyhytseminaareja, joita olivat esimerkiksi tukihenkilökoulutus päihdeongelmaisten tukitoimintaan. Lisäksi oli erilaisia työntekijätapaamisia esimerkiksi päiväkeskuksien työntekijöille. Peruskursseja toteutettiin Tyynelässä kolme kurssia vuodessa ja tämän lisäksi erilaisia teemakoulutuksia. Päihdetyön syventäviä jatkokoulutuksia ei saatu täyttymään, mutta ne korvattiin edellä mainituilla teemakoulutuksilla. Päihdetyön peruskurssien painotus oli nimenomaan päihdetyössä pyrkien välttämään teologisia ja kristillisiä painotuksia. Koettiin, että kristillinen näkökulma oli työntekijöillä hallussa jo perustyön kautta. Lähtökohtana jatkokoulutuksille oli se, että haluttiin täydentää myös seurakunnan työntekijöiden ammatillista peruskoulutusta päihdetyön erityiskysymyksiin. (Kirkkohallitus 1995. 1996, 144; Seppo Sulkko, haastattelu 19.10.2011; Seppo Lusikka, haastattelu 8.4.2011.)

Vuosikymmenen puolivälin ilmiönä oli se, että seurakunnat lähettivät työntekijöitään nimenomaan kirkon järjestämiin koulutuksiin, oli kyse sitten mistä tahansa koulutuksesta, ei vain päihdetyöstä. Työntekijöitä lähetettiin kapitulien tai kirkon koulutuskeskuksen järjestämiin koulutuksiin. Oltiin tarkempia siitä, kuinka usein ja kuka pääsi koulutuksiin. Lisäksi kannustettiin myös ilmaisiin kirkon ulkopuolisiin koulutuksiin, mikä oli vuosikymmenen alkupuolella harvinaisempaa. (Seppo Sulkko, haastattelu 19.10.2010.)

Hiippakunnallista päihdetyön koulutusta järjestettiin vuonna 1995 Oulun, Kuopion, Tampereen ja Lapuan hiippakunnissa ja näiden koulutustapahtumien yhteyteen liitettiin vierailuja ja neuvotteluja suurimpien diakoniakeskusten kanssa tähtäimenä päihdetyön kehittäminen. Lisäksi alue- ja paikalliskoulutusten kehittämistä jatkettiin erityisesti Lapuan ja Tampereen hiippakunnissa. Helsingin, Turun ja Tampereen hiippakunnissa järjestettiin lisäksi yhteinen koulutuspäivä hoitoonohjaustoiminnan tukihenkilöille. (Kirkkohallitus 1995. 1996, 144.)

Diakoniakoulutuksen puitteissa tapahtui vuonna 1995 paljon. Valtioneuvosto teki 31.8.1995 päätöksen myöntää kokeiluluvan Diakoniaammattikorkeakoululle, johon kuuluivat Helsingin, Järvenpään ja Porin diakoniaopistot, Suomen Raamattuopisto ja Helsingin Evankelinen opisto. Kokeiluluvan jälkeen lähes kaikki diakoniatyöntekijöiden koulutus tapahtui ammattikorkeakouluissa. Opistoasteista diakoniakoulutusta toteutettiin enää vain Pieksämäen diakoniaopistossa. Kuluvan vuoden aikana tehtiin yhteiskunnan puolelta pitkälle meneviä perusratkaisuja diakoniakoulutuksen osalta. Koulutuksen kehittämistyö oppilaitoksissa ja työryhmissä oli aktiivista, mutta samalla hajanaista. (Kirkkohallitus 1995. 1996, 135–136.)

Kirkon päihdetyöntekijöiden koulutustoiminta jatkui yhteistyössä Kirkkopalvelujen Tyynelän kehittämiskeskuksen kanssa, tosin seurakuntien työntekijöiden kiinnostus kyseistä koulutuskokonaisuutta kohtaan väheni. Johtopäätöksenä oli, että kyseisenä aikana päihdetyön perustaitojen hallinta oli peruskoulutuksessa kohtuullisella tasolla ja täydennyskoulutusta tarjottiin paikallistasolla ja alueellisesti riittävästi. (Salonen ym. 2000, 118–119.)

Laman jälkeisen yhteiskunnallisen muutosprosessin myötä sosiaali- ja terveystyö oli orientoitumassa uudelleen ja samalla kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyö jäsenyi uudella tavalla yhteiskunnan sosiaali- ja terveystalouden kenttään. Kunnat alkoivat hakeutua enenevässä määrin yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen seurakuntien kanssa. (Kirkkohallitus 1996. 1997, 129.)

1990-luvun puoleen väliin saakka Tyynelä oli lähinnä koulutuskeskus, jonka jälkeen vuonna 1995 Tyynelä alkoi hallinnoida omia projekteja, joista ensimmäinen oli Raha-automaattiyhdistysrahoitteinen Sisä-Savo-projekti. Tyynelän kehittämiskeskus suuntautui tämän jälkeen vahvaksi hanke- ja kehittämistoimijaksi Itä-Suomeen. (Seppo Sulkko, haastattelu 19.10.2010.)

Kirkon työntekijöille suunnattua koulutustoimintaa jatkettiin 1996 edelleen Tyynelän kehittämiskeskuksen kanssa. Vuoden aikana järjestettiin yksi peruskurssi ja yksi teemakurssi, jonka aiheena olivat selviytymiskeinot ja verkostot. Yhteisistä kursseista seurakuntien ja kristillisten järjestöjen työntekijöiden kanssa luovuttiin työn erilaisesta luonteesta johtuen. Samoin päihdetyön kouluttajakoulutus ja kehittämistyön koulutus siirrettiin seuraavaan vuoteen. Valtakunnallisen päihdetyön ammattitutkinnon kehittäminen jatkui edelleen. (Kirkkohallitus 1996. 1997, 143–144.)

Vuonna 1996 Sisälähetysseura liittyi Diakonia-ammattikorkeakoulukokeiluun ja vuoteen 1997 mennessä kaikki diakoniatyöntekijöiden koulutus siirtyi ammattikorkeakouluihin. Opistoasteisen koulutuksen oli tarkoitus päättyä vuosituhannen loppuun mennessä. (Kirkkohallitus 1996. 1997, 134–135.)

Diakoniakoulutuksen seurantaryhmä seurasi vuonna 1997 diakonian viranhaltijoiden peruskoulutuksen kehittämistä. Se peilasi ammattikorkeakouluhankkeiden edistymistä ja niiden opetussuunnitelmien kehittelyä diakonaattikysymykseen liittyviin linjauksiin. Diakoniakouluttajien neuvottelupäivässä samana vuonna käsiteltiin diakonaattikomitean mietintöä ja ammatillisen koulutuksen sekä työn vastaavuutta. Lisäksi käytiin myös keskustelua ammattikorkeakoulujen tarjoaman diakoniakoulutuksen laadusta. Diakoniakoulutuksen seurantaryhmän kokouksissa mietittiin diakonian viranhaltijain koulutuksen kokonaisohjelmaa, joka käsittäisi koulutuspolun kaikki koulutusvaiheet peruskoulutuksesta aina jatkokoulutukseen saakka. (Kirkkohallitus 1997. 1998, 129.)

Erilaiset asiantuntijatyöryhmät toimivat aktiivisesti. Samana vuonna 1997 kokoontui neljä kertaa kriminaali- ja päihdetyön asiantuntijaryhmä, jonka yh-

teydessä toteutettiin myös pitkä suunnittelu- ja ideointiryhmä. Näiden lisäksi kokoontuivat myös päihdetyön työryhmä, koulutusta pohtiva työryhmä, poliisit ja kirkko-työryhmä ja hengelliseen kuntoutukseen keskittyvä työryhmä. (Kirkkohallitus 1997. 1998, 146.)

Kirkon kriminaali- ja päihdetyön ennaltaehkäisyprojektissa 1997–99 löytyi myös koulutuksellisia tavoitteita. Sen lisäksi, että tarkoituksena oli kehittää työmuotoja kriminaali- ja päihdeongelmien ennaltaehkäisyyn, tavoitteena oli myös syventää haastavia asiakkaita kohtaavien työntekijöiden ammattitaitoa, antaa valmiuksia ennaltaehkäisevään toimintaan sekä riskitilanteiden hallintaan asiakastyössä. Lisäksi tavoitteena oli myös edistää yhteistoimintaa laitosten, viranomaisten ja vapaaehtoisten kanssa. (Kirkkohallitus 1997. 1998, 146.)

Jyväskylän kristillisen opiston kanssa aloitettiin sosiaalisen auttamisen projektiin liittyvä verkostokoulutus, jossa koulutettiin seurakuntien, laitosten ja yhteistyökumppaneiden työntekijöitä. Koulutukseen sisältyi kaksi kurssijaksota ja niiden välissä opiskelijat työstivät sovittuja tehtäviä ja etsivät verkostoitumiskeinoja asiakkaiden ja rinnakkaistyömuotojen kanssa. Keski-Suomen lääninhallitukselta saatiin koulutuksen toteuttamiseen 50000 mk. (Kirkkohallitus 1997. 1998, 147.)

Vuonna 1997 kirkon työntekijöiden koulutustoimintaa jatkettiin yhteistyössä Tyynelän koulutuskeskuksen kanssa. Kyseisenä vuotena järjestettiin kaksi peruskurssia ja yksi jatkokurssi sekä päihdetutkintokoulutukseen liittyviä erityiskursseja. Hiippakunnilta nousi päihdetyön koulutusten tiimoilta erityistarpeita ja alueelliset toimintaympäristöjen muutokset edellyttivät päihdetyön peruskoulutuksen järjestämistä jatkossa hiippakuntakohtaisesti. Tyynelän päihdetyön koulutuksia siirrettiin painotukseltaan enemmän sielunhoidon erityiskurssien suuntaan ja Sininauhaliiton kristillisten jäsenjärjestöjen ja seurakuntien viranhaltijoiden koulutukset päätettiin toteuttaa selkeästi omina erillisinä kursseinaan. Perustettiin lisäksi päihdetyön asiantuntijoista koostuva koulutusryhmä selvittämään mahdollisen kirkon päihdetutkinnon sisältöä ja laajuutta. (Kirkkohallitus 1997. 1998, 148–149.)

Hiippakuntatason päihdetyön koulutuksissa esimerkiksi Kuopion hiippakunnassa käytiin jokainen rovastikunta vuorollaan läpi. Jokaisessa rovastikunnassa oli kahden päivän päihdetyön kurssi. Mikkelin hiippakunnassa sama koulutus toteutettiin aina kahdelle rovastikunnalle kerrallaan. Koulutukset olivat Tyynelän toteuttamia. (Seppo Sulkko, haastattelu 19.10.2010.)

Diakonian ammatillisen koulutuksen puolella diakoniakoulutuksen seurantar ryhmä seurasi diakonian viranhaltijain peruskoulutuksen kehittämistä ja siinä erityisesti ammattikorkeakouluhankkeen edistymistä ja opetussuunnitelmien kehittelyä. Näitä peilattiin diakonaattikysymyksessä tehtäviin linjauksiin. (Kirkkohallitus 1997. 1998, 129.)

Vuonna 1998 Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön keskuksessa diakoniakoulutukselle asetettiin tavoitteiksi valmistella diakonian viranhaltijoiden koulutuksen kokonaisohjelma, osallistua peruskoulutuksen kehittämistyöhön sekä järjestää ja kehittää diakoniatyöntekijöiden täydennys-, erityis- ja jatkokoulutusta. Diakonian viranhaltijoiden ammatillisen koulutuksen siirtyessä lopullisesti ammattikorkeakoulumaailmaan lähdettiin kehittämään myös jatkokoulutusta ja erikoistumisopintoja. Diakoniatyön koulutuksen painopiste siirtyi enemmän monimuotokoulutuksen suuntaan, johon liittyvät lähijaksot ja välityöskentelyjaksot. Koulutusprosessit olivat pitkiä kokonaisuuksia. Lisäksi koulutuksessa suuntauduttiin enemmän räätälöityihin koulutuksiin. Erilaiset räätälöinnit ja kehittämisohjelmat olivat entistä halutumpia malleja täydennyskoulutusmaailmassa. (Kirkkohallitus 1998. 1999, 150–153.)

Edellisenä vuonna 1997 yhteistyössä Jyväskylän kristillisen opiston kanssa aloitettu sosiaaliseen auttamiseen liittyvä koulutus jatkui ja tähän liittyivät seminaaripäivät ja välityöskentelyt. Kriminaali- ja päihdetyön neuvottelupäivät kirkon diakoniatyöntekijöille järjestettiin yhteistyössä Kuopion hiippakunnan kriminaali- ja päihdetyön, Sisäministeriön lähipoliisin, Kuopion poliisilaitoksen sosiaalityön ja Oikeusministeriön vankeinhoidon koulutuskeskuksen kanssa. Päivillä etsittiin keinoja löytää yhteistyötä laitos- ja seurakuntatyön kanssa, käsiteltiin kirkon ja poliisin yhteistyötä sekä pohdittiin kirkon krimi-

naali- ja päihdetyön strategiaa ja hengellistä kuntoutusta. Seminaariin osallistui noin 45 kirkon diakoniatyöntekijää. (Kirkkohallitus 1998. 1999, 159.)

Päihdetyön haasteena alkoholin käyttö ja huumausaineiden käyttö ja kokeilu lisääntyivät Suomessakin huomattavasti. Uudet muuntohuumeet nousivat enenevässä määrin esiin. Tämä tarkoittaa huumeita, jotka on kemiallisesti pyritty valmistamaan niin, että niitä ei voi lainsäädännöllisesti pitää huumausaineina. Päihdetyön koulutus jatkui edelleen Tyynelän kanssa ja kristillisten järjestöjen koulutusyhteistyötä toteutettiin Sininauhaliiton toimesta. Kuopion hiippakunnan alueella aloitettiin rovastikunnallisten päihde- ja huumeiden koulutuspäivien toteuttaminen. Vuonna 1998 kirkon päihdetyön perus- ja jatkokurssin koulutusohjelman sai loppuun kolme henkilöä. (Kirkkohallitus 1998. 1999, 161–162.)

Vuonna 1998 diakonian viranhaltijoiden ammatillisessa koulutuksessa oli käynnissä siirtymävaihe, jolloin oppilaitoksissa toteutettiin rinnakkain vanhan ja uuden järjestelmän mukaista koulutusta. Diakoniakoulutuksen seurantar ryhmä kokoontui neljä kertaa ja sen toiminnassa painottui ammattikorkeakoulujen koulutusohjelmien kehittämisen seuranta sekä jatkokoulutuksen kehittäminen. (Kirkkohallitus 1998. 199, 151.)

Uudelle vuosituhannelle siirryttäessä Tyynelä, Sininauhaliitto ja Kirkkohallitus totesivat yhdessä, että päihdetyön peruskurssia tullaan tarjoamaan Tyynelässä niin kauan kuin sille on kysyntää. Koulutusten toteutus eriytyi niin, että koulutuksia tarjottiin Sininauhaliiton henkilökunnalle erikseen ja seurakuntien työntekijöille erikseen. Koulutuksia järjestettiin myös Helsingissä, koska opiskelijoita oli näissä tapauksissa helpompi kerätä alueellisesti. Koulutusten toteuttamisissa painotettiin 2000-luvulle siirtyessä yhä enemmän työelämälähtöisiä ja alueellisia koulutuksia, jotka toteutettiin lähellä työelämän toimijoita. Jatkokurssit tähtäsivät uusien menetelmien oppimiseen ja oman työn analysoimiseen ja työn kehittämiseen. (Seppo Sulkko, haastattelu 19.10.2010.)

Vaikka varsinainen lama oli jo vuosikymmenen puolella välissä ohi, heijastui se edelleen vahvasti yhteiskunnalliseen toimintaan. Vaikka työllisyys lisääntyi, niin jäljelle oli jäänyt suuri pitkäaikaistyöttömien joukko. Tuloerot suurenivat ja kahtiajako työllisten ja työttömien välillä kasvoi. Tämä heijastui myös diakoniatyössä, jossa asiakastapaukset olivat yhä haastavampia ja työntekijät toimivat oman jaksamisensa rajoilla. Vaikka virkoja alettiin vähitellen täyttää, oli lama jättänyt runsaasti haasteita ja työtä tehtäväksi. Kirkon päihdetyön koulutuksissa näkyi yhteistyön lisääntyminen eri koulutustoimijoiden kanssa. Koulutusten järjestäjät joutuivat miettimään uusia kustannustehokkaampia toimintamalleja muiden muassa tekemällä yhteistä koulutussuunnittelua ja toteuttamalla yhteisiä koulutuksia. Kirkko pyrki vastaamaan aktiivisesti yhteiskunnallisesti haastavaan tilanteeseen muiden muassa seuraamalla ja kehittämällä omaa ammatillista koulutustaan ammattikorkeakoulupuolella.

5. KIIHTYVÄ KASVU 2000–2010

5.1. Suomalainen yhteiskunta talouskasvun keskellä

2000-luvulle tultaessa tuloerojen kasvu pysähtyi niiden kasvettua yhtäjaksoisesti 1995–2000 välisenä aikana. Kaiken kaikkiaan maailmantalous kasvoi ja tulevaisuus vaikutti lupaavalta. Talouskasvun suhteen 2000-luvun alussa koettiin taantumaa bruttokansantuotteen kasvun hidastuessa 2000–2002, mutta tämän jälkeen talous jatkoi nousuaan. Heikko talouskasvu hidasti julkisen talouden kasvua. (Kirkko muutosten keskellä 2004, 22–23.) Päihdetyölle oli edelleen nousukaudesta huolimatta tilausta seurakuntien työssä. Huumeiden saatavuus helpottui edelleen osaltaan EU:n sisärajojen valvonnan heikkenemisestä. (Kirkko muutosten keskellä 2004, 202.) Vaikka 2000-luvulla erilainen päihdeiden sekakäyttö lisääntyi valtavasti, pysyi alkoholi edelleen merkittävimpänä päihdeongelmien aiheuttajana Suomessa (Lund 2006, 32).

Osaksi vuoden 2004 alkoholiveron alennuksen vaikutuksesta päihdepalvelujen asiakkaiden määrä kasvoi ja matalan kynnyksen tukimuotojen tarve lisääntyi. Päihdeongelma siirtyi koskemaan yhä uusia ihmisryhmiä ja yksittäisen päihdehuollon asiakkaan päihdeiden käytön määrä kasvoi. Päihdeongelmien hoitaminen tarvitsi yhä kohdennetumpaa ja erikoistuneempaa toimintaa. (Lund 2006, 36–38.)

5.2. Kirkko mukana muutoksessa

Vuonna 2000 jatkui edelleen keskustelu yhteiskunnan eriarvoistumisesta ja jakautumisesta, ylivelkaantumisesta, ruokapankeista ja seurakuntien taloudellisen avun tarpeellisuudesta sekä asunnottomuudesta. Vaikka taloudelli-

nen kasvu oli voimakasta, eivät syrjäytyneiden ja ylivelkaantuneiden ihmisten ongelmat olleet vähentyneet. Seurakuntien diakoniatyössä voimavaroja vei taloudellinen auttaminen muun toiminnan kustannuksella. Työuupumus, turvattomuus ja väkivalta lisääntyivät diakonian viranhaltijoiden työssä. (Kirkkohallitus 2000. 2001, 38.)

Yhteiskunnan taloudellisesti hyvästä tilanteesta huolimatta köyhien asema oli edelleen heikko ja diakoniatyön tarve suurta. Diakoniatyön asiakkaina oli 7 prosenttia seurakuntien keskväkiluvusta. (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tilastoja 2001, 5.) Diakoniatyön asiakkaiden määrä laski edellisestä vuodesta 3,5 prosenttia ja asiakaskontaktien määrä 2,5 prosenttia. Diakoniatyössä kohdattuja kysymyksiä olivat pääasiassa taloudelliset ongelmat ja terveys. Työikäisten osuus asiakaskontakteista oli hiljalleen lisääntynyt. Päihdetyön ryhmiä kokoontui 208 kpl ja jäseniä niissä oli 1811. (Kirkon tilastollinen vuosikirja 2000, 53, 74.)

Vuonna 2001 todettiin, että avuntarvitsijoiden määrä oli edelleen suurta ja näkyi muun muassa ruoka-avustusten määrän kasvamisena. Diakoniatyön asiakkaina oli edelleen 7 prosenttia seurakuntien keskväkiluvusta. (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tilastoja 2002, 7, 10). Päihdetyön ryhmiä kokoontui 222 kappaletta ja jäseniä niissä oli 2149 henkeä (Kirkon tilastollinen vuosikirja 2001, 73.)

Vuonna 2002 diakoniabarometri osoitti, että diakoniatyöntekijät kokivat syrjäytymisen edelleen lisääntyvän. Pahoinvointi näkyi pitkäaikaistyöttömyydessä sekä päihde- ja mielenterveysongelmissa. (Kirkkohallitus 2002. 2003, 36.) Diakoniatyön asiakkaiden määrä laski 5,6 prosenttia ja asiakkaita oli kaikkiaan 6,8 prosenttia kirkon keskväkiluvusta. Asiakaskontaktit vähenivät etenkin alle 40-vuotiaiden keskuudessa. Päihdetyön ryhmiä kokoontui 221 ryhmää, joissa jäseniä oli 1931 henkeä. (Kirkon tilastollinen vuosikirja 2002, 83, 105.)

Vuonna 2003 diakonian ja yhteiskuntatyön näkökulmasta toimintavuosi oli tasaantumisen aikaa. Laman jälkeen diakoniatyössä kohdattavien ihmisten

määrä laski tasaisesti ja koettiin, että yhteiskunnan turvaverkostot pystyivät vastaamaan kohtuullisesti ihmisten hätään. Avustusanomusten määrä diakoniarahastossa ei kuitenkaan laskenut. Tänä aikana alkoi tulla tietoja taloudellisesta taantumasta ja tulevista yritysten irtisanomisista. Tämä ennakoi työttömyyden lisääntymistä. Erityisesti pitkä-aikaistyöttömyys oli edelleen merkittävä huono-osaisuuden aiheuttaja. Toimintavuoden aikana Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön keskus pyrki tukemaan diakoniatyöntekijöitä koulutuksen kautta. Lisäksi pyrittiin käynnistämään toimenpiteitä ajankohtaisten sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseksi. Näitä olivat muiden muassa päihteiden käytöstä aiheutuvat ongelmat ja tässä tilanteessa aloitettiin kirkon päihdestrategian valmistelu. (Kirkkohallitus 2003, 36–37; Kirkon tilastollinen vuosikirja 2003, 113.)

Vuonna 2004 diakoniatyön asiakaskontaktien määrä laski 4,5 prosenttia ja asiakkaiden määrä 3,3 prosenttia. Määrän vähentämiseen vaikutti osaltaan ruokapankkien lakkauttamiset ja myös se, että työmäärän kasvaessa seurakunnissa otettiin käyttöön vastaanottoajat. Asiakas tuli vastaanotolle vain sovittun ajan puitteissa. (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tilastoja 2004, 7; Kirkon tilastollinen vuosikirja 2004, 119.)

Vuonna 2003 Valtioneuvosto teki periaatepäätöksen alkoholipolitiikan linjauksista ja tämän pohjalta kansallinen alkoholiohjelma tähtäsi alkoholihaittojen ehkäisyyn ja vähentämiseen. Tämän pohjalta rakennettiin Kansallinen alkoholiohjelma 2004–2007. Ohjelmaa lähtivät toteuttamaan yhteistyössä valtionhallinto, kunnat, kirkot, järjestöt ja elinkeinoelämä. (Rajala 2008, 153.) Vuonna 2004 Kirkkohallitus allekirjoitti Kansalliseen alkoholiohjelmaan liittyvän Alkoholiohjelman kumppanuussopimuksen sosiaali- ja terveysministeriön kanssa. Kirkon päihdestrategian valmistelu käynnistyi ja se saatiinkin lähes valmiiksi toimintavuoden aikana. Toimintavuonna tarjottiin täydennyskoulutusta diakonian ja yhteiskuntatyön eri työntekijäryhmille sekä kehitettiin mentorointia ja perehdyttämistä. (Kirkkohallitus ja hiippakunnat 2004. 2005, 36–37.)

Vuonna 2005 Kirkon päihdestrategia saatiin lopullisesti valmiiksi. Strategia korosti ehkäisevän päihdetyön tärkeyttä ja painotti yhteisöllisyyttä. Tähän liittyi yleisen seurakuntatyön lisäksi päihdeongelmallisille suunnattu ryhmämuotoinen toiminta ja vertaistuki. Kirkon rooli on päihdehaittojen ehkäisyssä ja hoidossa pitää esillä armon sanomaa ja toivon näkökulmaa. Kristillisen päihdetyön tarkoituksena oli tukea ihmistä löytämään oman elämänsä mielekkyys ja tarkoitus. 4-vuotistoimintakertomuksen mukaan kirkolla on laaja kokemus alkoholihaittojen vähentämisessä. Seurakunnissa päihdetyö koettiin yhdeksi tärkeäksi ja omaksi työmuodokseen ja sitä toteutettiin useiden kristillisten järjestöjen työalana. (Monikasvoinen kirkko 2008, 184–185.)

Kirkon ja seurakuntien päihdetyöllä on ennen kaikkea ehkäisevän päihdetyön rooli ja tämä ehkäisevä päihdetyö leimaa koko seurakunnan toimintaa tarjoten vaihtoehtoisia ja raittiita toimintoja ja harrasteita. Seurakunta on sosiaalisesti vastuullinen yhteisö, joka pyrkii tukemaan näitä arvoja. (Kirkon päihdestrategia 2005, 6-7.)

Kirkon päihdestrategia pyrki tukemaan seurakuntia luomaan omia päihdestrategioitaan sekä rakentamaan viitekehystä seurakuntien asennemaailmaan päihdeongelmaan sairautena ja riippuvuuden muotona. Strategian lähtökohtana on se, että kristillisyyden ja uskon ytimessä on reagoida myös niiden ihmisten hätään, jotka ovat siirtyneet marginaaliin, ihmisiä jotka ovat saaneet syyllisyyden, synnin ja häpeän stigman. Myös päihdeongelmallisella ihmisellä on oikeus saada apua ja tukea omaan elämäänsä. (Kirkon päihdestrategia 2005, 4.)

Vuonna 2005 diakoniassa korostui vuorovaikutus kuntien kanssa sekä asiakkaiden puolesta puhuminen eri foorumeilla. Yhteiskunnallisen työn suurimpia huolia olivat muiden muassa yhteiskunnan jakautuminen ja ihmisarvoinen elämä ilman työtä. Työikäinen väestö oli edelleen suurin diakoniatyön asiakasryhmä ja pääpainopisteenä oli taloudellinen auttaminen. Asiakaskontaktit ja kotikäynnit vähenivät hieman ja taloudellista apua saavien perheiden määrä väheni. Avustussummat pysyivät kuitenkin lähes ennallaan. Samana vuonna oltiin kuitenkin päihde- ja kriminaalityön kehittämisessä aktiivisia ja

Jyväskylässä järjestettiin kriminaali- ja päihdetyön symposium. (Kirkkohallitus ja hiippakunnat 2005. 2006, 34; Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tilastoja 2006, 9.) Kirkon tilastollisessa vuosikirjassa vuodelta 2005 näkyy dramaattinen pudotus diakoniatyön asiakaskontaktissa. Tämä kuitenkin johtuu tilastointitavan muutoksesta, jossa puhelinkeskusteluja ja satunnaisia asiakaskontakteja ei enää tilastoitu asiakaskontakteiksi (Kirkon tilastollinen vuosikirja 2005, 79, 117.)

Vuonna 2006 diakoniatyön painopiste oli edelleen työikäisissä ja yksin asuvissa. Diakoniatyötä lähestyttiin yleisimmin taloudellisten syiden takia. (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tilastoja 2007, 9.) Samoin vuonna 2007 työikäiset ja yksin asuvat tulivat diakoniatyön asiakkaiksi tavallisesti taloudellisten ja terveydellisten syiden vuoksi (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tilastoja 2008, 7; Kirkon tilastollinen vuosikirja 2007, 75, 115).

5.3. Kirkon päihdetyön koulutuksen vastaus

Vuonna 2001 oli käynnissä kirkon työntekijöiden henkilöstökoulutuksen rakenteen ja koordinoinnin selvitystyö (Kirkkohallitus 2001. 2002, 32). Vuosituhannen alussa Tyynelässä tarjottiin muiden muassa lyhyitä yhden tai kahden päivän päihteidenkäytön puheeksiottokoulutuksia, jotka olivat hyvin suosittuja ja johon osallistui parikymmentä seurakuntaa. Koulutuksen teemoja olivat riippuvuus ja motivoivan haastattelun peruseriaatteet. Koulutusta markkinoitiin niin, että seurakuntien kaikki työalat pystyivät osallistumaan koulutukseen. Koulutusta myydään edelleen nyt koulutuskeskus Agricolan alaisuudessa. (Seppo Sulkko, haastattelu 19.10.2010.) Koulutuskeskus Agricola on kristilliseltä arvopohjalta toimiva oppilaitos, joka sijaitsee Pieksämäellä. Se tarjoaa ammatillista koulutusta nuorille ja aikuisille ja toimii Kirkkopalvelujen alaisuudessa. (Koulutuskeskus Agricola).

Toinen suosittu koulutuspaketti oli perhetyön koulutus, joka lähestyi päihdetyötä siitä näkökulmasta, että asiakkaana onkin päihdeperheen lapsi tai

päihdeongelman puolisena. Motivoivan haastattelun peruskoulutusta Tyynelässä toteutettiin pitkään ja Tyynelä oli sillä sektorilla edelläkävijä. Koulutus sisälsi kahden päivän teoriajakson, oman työn videointia sekä kahden päivän palautepäivät. Lisäksi toteutettiin myös verkostotyön koulutusta. (Seppo Sulkko, haastattelu 19.10.2010.)

Kun vuosituhannen vaihteessa seurakuntien päihde-, perhe- ja kriminaalityöntekijöille suunnattujen syventävien koulutusten tarjonta kysynnän puutteesta hiipui ja seurakunnilla itsellään ei ollut tarjota syvempää koulutusta, Tyynelä alkoi kartoittaa yhdessä Diakonia-ammattikorkeakoulun kanssa ammatillisen lisäkoulutuksen mahdollisuutta. Rakennettiin 20 opintopisteen päihdetyön erikoistumiskoulutus, joka sai nimekseen ”Kehittyvä päihdetyö”. Koulutusta toteuttivat yhteistyössä Diakonia-ammattikorkeakoulu, Tyynelä ja Kirkkohallitus. Opetushallituksen rahoittamana koulutus oli avoin myös muille kuin seurakuntien työntekijöille vaikka markkinointi kohdentui vahvasti nimenomaan seurakuntien suuntaan. Koulutusta toteutettiin vuosina 1999–2001 ja 2005–2007. Koulutusprosessit kestivät noin kaksi vuotta ja niissä oli kuusi lähijaksoa ja vertaisryhmätyöskentely sekä työssä toteutettavia oppimistehtäviä ja lopputyö. Vuonna 2002 kirkon päihdetyön peruskurssi Tyynelässä lopetettiin ja vuonna 2003 Tyynelän kurssikäytössä olevat tilat luovutettiin Tyynelän kuntoutuskeskuksen käyttöön. Vuodesta 1983 vuoteen 2002 kirkon päihdetyön koulutus oli keskittynyt vahvasti Tyynelään Kirkkohallituksen delegeimana. (Seppo Sulkko, haastattelu 19.10.2010.)

Vuonna 2007 aiemmin Diakonia-ammattikorkeakoulun, Kirkkohallituksen ja Tyynelän yhteistyössä toteuttamaa koulutusta käynnistettiin Kirkkohallituksen, Kirkon koulutuskeskuksen ja Tyynelän yhteistyönä pelkästään seurakuntien työntekijöille. Aikaisemmin toteutetut ja vuosina 1999 ja 2005 aloitetut koulutusprosessit olivat Opetushallituksen rahoittamia ja siksi avoimia koulutuksia myös kuntapuolen toimijoille. Tämä aiheutti haasteita koulutuksen toteuttamiselle ja opiskelijoilta tulleen palautteen pohjalta koulutus eriytettiin pelkästään seurakuntien työntekijöille ilman Opetushallituksen rahoitusta. Tällöin koulutukseen ei kuitenkaan löytynyt tarpeeksi osallistujia ja se peruttiin. Vuonna 2007–2009 päihdetyön koulutus sijoitettiin kirkon sielunhoi-

tokoulutuksen sisälle yhtenä moduulina. Tämä tarkoitti käytännössä kahta kolmen päivän jaksoa. (Seppo Sulkko, haastattelu 19.10.2010.)

5.4. Taantuma 2008–2010

Hyvien vuosien jälkeen vuonna 2008 Yhdysvaltojen pankkikriisi kärjistyi edellisenä vuonna käynnistyneen asuntoluottokriisin seurauksena. Asuntoluottokriisin pohjana oli osin sosiaalipoliittisista syistä pienituloisille ja heikon luottokelpoisuuden omaaville asiakkaille myönnetyt sub-prime asuntoluotot. Kun korkotaso ja öljyn hinta lähtivät nousuun, asiakkaat eivät enää pystyneet hoitamaan luottojaan ja pankit eivät pystyneet tässä tilanteessa enää realisoimaan lainojen vakuuksina olevia asuntoja asuntolainojen mukaiseen hintaan asuntojen hintojen kääntyttyä laskuun. Tästä seurasi kierre, johon kuului asuntojen hintojen lasku, maksuvaikeudet ja asuntojen pakkohuuto-kaupat. Kärjistymisen merkkejä olivat investointipankki Lehman Brothersin konkurssi ja vakuutusyhtiö AIG:n valtiollistaminen. Aallot tästä kriisistä ajautuivat ympäri maailmaa. (Kiander 2009, 10–11.)

Vuoden 2008 alussa maailman osakepörssien arvo markkina-arvo oli yli 50 tuhatta miljardia dollaria. Tultaessa vuoden 2008 marraskuuhun, oli osakepörssien arvo laskenut alle 40 tuhannen miljardin. Sijoittajat ympäri maailmaa olivat menettäneet dramaattisesti varallisuuttaan. Finanssi-instituutiot Yhdysvalloissa ja Euroopassa joutuivat rahapulassaan valtioiden omistukseen. (Puttonen 2009, 20.)

Markkinakorot laskivat nopeassa tahdissa. Keskuspankit laskivat ohjauskorkoja ja taloustaantuma laski pidempiä korkoja. Suomessa asuntojen hinnanlasku ei ollut dramaattista. Alhainen korkotaso helpotti asuntovelallisten asemaa merkittävästi ja pakkomyyntejä ei tullut 1990-luvun laman malliin. (Puttonen 2009, 30–31.)

Huomionarvoista on, että 1990-luvun lama on vaikuttanut myös 2000-luvun lopun taantumassa, koska tällöin toteutettuja leikkauksia ei ole palautettu palvelujärjestelmään nousukauden aikana. Uutena piirteenä nousi hyvinvointipalveluja täydentävä hyväntekeväisyystoiminta. Myös erilainen järjestötyö on noussut merkittäväksi tekijäksi hyvinvointipalvelujen piirissä. (Fabrin 2009, 30–31.)

5.5. Kirkon päihdetyön koulutus taantumassa

Vuonna 2008 Kirkkopalvelut yhdessä Kirkkohallituksen kanssa käynnisti Jalkautuva-hankkeen, jossa pyrittiin jalkauttamaan Kirkon päihdestrategiaa seurakuntatasolle. Kirkkohallitus tarjosi noin 60000 euron projektirahoitusta, jolla toteutettiin jalkauttamista. Tyynelä keräsi moniammatillisen ryhmän Diakonia-ammattikorkeakoulusta, Sininauhaliitosta, Kirkkohallituksesta ja Tyynelästä ja mietittiin, miten kirkon päihdestrategia saataisiin käytäntöön. Hankkeen kautta tuotettiin ”miten rakennetaan paikallinen päihdestrategia”-ohjelma pilottiseurakuntien kanssa, joka oli Tyynelän vastuulla. Tyynelä tuotti valmennuskoulutuksen ja työkalupakin strategian laatimista varten. Pilotiseurakuntina toimivat Vihti ja Liperi, jonne tuotettiin strategiaosaamista ja molempiin seurakuntiin rakennettiin oma päihdestrategia. Pilotin materiaali on kaikkien seurakuntien käytettävissä tukemaan oman paikallisen strategian luomista. (Seppo Sulkko, haastattelu 19.10.2010; Jalkautuva-hanke.)

Diakonia-ammattikorkeakoulun Helsingin yksikkö rakensi päihdetyön tarpeeseen verkkomateriaalia täydentämään kirkon eri ammattiryhmien peruskoulutuksessa toteutettua päihdetyön koulutusta sekä vähentynyttä peruskurssitoimintaa ja lyhytkestoisia täydennyskoulutuksia. Haettiin menetelmää, jolla jokaisella seurakunnan työntekijällä oli mahdollisuus perehtyä päihdetyöhön ja tutustua päihdetyön materiaaliin. Materiaali pohjautui aikaisemman päihdetyön koulutuksen päivitettyyn materiaaliin ja koostui kolmesta moduulista: ilmiön ymmärtäminen, kirkon päihdetyö ja päihdetyön palvelujärjestelmä. Verkkokoulutusmateriaali on saatavissa www.sakasti.fi portaalista.

Verkkokoulutukseen voi osallistua ympäri Suomea. Koulutus ei ole kuitenkaan menestynyt toivotulla tavalla. (Seppo Sulkko, haastattelu 19.10.2010; Sakasti)

Sininauhaliitto on kerännyt seurakuntatyön hyviä käytäntöjä, joihin voi tutustua verkon kautta. Tarkoituksena on ollut perustaa portaali, jossa seurakuntien työntekijät voivat tutustua päihdetyön hyviin käytäntöihin ja tarvittaessa lisätä uusia hyviä hankkeita. Jalkautuva-hankkeeseen sisältyi kaiken kaikkiaan kolme ulottuvuutta; strategia, valmennus ja työkalut sekä verkkokoulutus ja hyvät käytännöt. (Seppo Sulkko, haastattelu 19.10.2010; Sininauhaliiton jäsenpalvelut.)

Etenkin taantuman aikaan on ollut tärkeää kehittää uusia toimintamalleja. Samalla tavalla kuin lama aikanaan, myös taantuma on pakottanut kehittämään eri toimintamalleja myös koulutussektorilla. 1990-lukuun verrattuna myös tiedon määrä on kasvanut ja muutokset ovat huomattavasti nopeampia. Olennaista on opettaa työntekijöitä hakemaan uusinta tietoa omaan työhönsä ja löytämään olennaisimman itseä hyödyttävän tiedon. (Seppo Sulkko, haastattelu 19.10.2010.)

Vuonna 2009 Tyynelän koulutustoiminta siirtyi koulutuskeskus Agricolalle. Molemmat organisaatiot toimivat Kirkkopalvelujen alaisuudessa ja kyseessä oli toiminnan terävöittämiseen liittyvä tehtävänjaon tarkentaminen. Kehittämiskeskus Tyynelän toiminta keskittyi lähinnä päihdetyön kehittämistoimintaan. Tyynelä tuottaa nykyään kehittämisen palveluja ja toimii lähinnä Itä-Suomen alueella, mutta myös valtakunnallisesti. Koulutustoiminnan luontevin paikka Kirkkopalvelujen palvelutarjonnassa koettiin olevan koulutuskeskus Agricolan alaisuudessa, jossa se sijoittuu aikuiskoulutuksen ja työelämäpalvelujen alaisuuteen. Päihdetyön koulutus siirtyi samalla kokonaisuudessaan Agricolan alaisuuteen. Tyynelän rooli suhteessa koulutuskeskus Agricolaan on enemmän konsultointi ja substanssiapu. (Seppo Sulkko, haastattelu 19.10.2010.) Samalla kun Tyynelän kehittämiskeskus luopui ti-loistaan Tyynelän kuntoutuskeskuksen hyväksi, siirtyi osa päihdetyön koulu-

tuksen toteuttamista enenevässä määrin Kirkkohallituksen vastuulle (Seppo Lusikka, haastattelu 8.4.2011).

Vuosikymmenen lopun taantuman aikaan koulutuksia ja perehdytysmateriaalia siirrettiin yhä enemmän verkkoon. Lähtökohtana on ollut opiskelijan oma aktiivisuus ja itsenäinen tiedonhaku. Verkkotyöskentely yhdistettynä etä- ja välitehtävätyöskentelyyn on vienyt koulutuksia yhä lähemmäksi työnantajia ja opiskelua on integroitu oman käytännön perustyön sisälle. Koulutuksiin on sisällytetty yhä enemmän oman työn ja työyhteisön tutkimista ja konkreettisen työn kehittämistä. Muutokset päihdekentällä ja päihdetyössä ovat olleet yhä nopeampia ja tämä vaatii työntekijältä yhä enemmän aktiivisuutta ja itsenäistä opiskeluotetta.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Olen pyrkinyt tutkimuksen avulla rakentamaan kertomusta kirkon päihdetyön koulutuksen kehityksestä kahtena vuosikymmenenä. Suuri osa kertomusta on myös kehittämiskeskus Tyynelän historiaa, jolla on ollut suuri rooli kirkon päihdetyön kehittämisessä ja toteuttamisessa. Tyynelän historia sinällään voisi olla jo oman tutkimuksensa arvoinen.

Yhteiskunnalliset suhdanteet ovat näkyneet kautta linjan kirkon päihdetyön koulutuksen toteuttamisessa ja niihin osallistuvien opiskelijoiden määrässä. Lama koetteli kirkkoa kuten muutakin yhteiskuntaa. Jouduttiin miettimään virkojen täyttämistä ja jopa niiden lakkauttamista. Rahan vähyys heijastui suoraan myös koulutuksiin. Vaikka vielä 1990-luvulle saakka koulutuksiin päästiin ja seurakuntien työntekijät lähetettiin pitkällekin kouluttautumaan, heti vuosikymmenen vaihteen jälkeen seurakunnat ottivat tähän toimintaan tiukemman asenteen. Pitkäkestoisten koulutusten sijaan suosittiin lyhyempiä koulutuksia ja koulutusten toivottiin tulevan opiskelijoiden lähelle. Päihdetyön kouluttajat jalkautuivat maakuntiin ja koulutuksia alettiin räätälöidä enemmän työelämälähtöisesti. Tosin samaan aikaan moni koulutus jäi toteutumatta, koska seurakuntien työntekijöitä ei osallistunut tarpeeksi koulutuksiin. Vaikka moniongelmaisuus lisääntyi, ei taloudellisista tekijöistä johtuen pystytty tilanteeseen reagoimaan päihdetyön koulutusta lisäämällä.

Kirkon päihdetyön koulutusta toteutti Tyynelän koulutuskeskus, jonka toimintaan Kirkkohallitus osallistui omalla taloudellisella panoksellaan. Tyynelä tarjosi kaikille seurakuntien työntekijöille mahdollisuuden kouluttautua päihdetyön kysymyksiin. Yhteiskunnan ja kirkon taloudellinen tilanne heijastui suoraan Tyynelän koulutustoimintaan ja asetti sille uusia haasteita aina yhteiskunnallisen tilanteen mukaan. Tyynelän tavoitteena oli toimia seurakuntien kaikkien työalojen edustajien päihdetyön koulutuskeskuksena. Kiinnostus päihdetyöhön oli kuitenkin rajallista ja innokkaimmat oli nopeasti koulutettu. Koulutuksiin osallistuivat lähinnä seurakuntien diakonia- ja erityisnuorisotyö-

tä tekevät työntekijät. Muut työntekijäryhmät eivät olleet niinkään kiinnostuneita näistä koulutuksista. Todennäköisesti koulutuksiin on hakeutunut ensisijaisesti ne työntekijät, joilla on ollut välitön kontakti päihdeongelmaisiin asiakkaisiin. Koulutuksiin hakeutuminen nousi välittömästä tarpeesta.

Vaikka 1990-luvun alun laman jälkeen päästiinkin taloudelliseen nousuun, elettiin edelleen yhteiskunnallisesti suurten haasteiden edessä. Syrjäytyneet olivat yhä syrjäytyneempiä ja koulutuksen tuli vastata tähän kehitykseen. Samaan aikaan oli edessä diakoniatyön koulutuksen kehittäminen ja muuttaminen ammattikorkeakoulujärjestelmään. Sekä ammatillinen peruskoulutus, että lisäkoulutus olivat muutoksen edessä. Kouluttajatahot, kuten esimerkiksi Tyynelä ja Sininauhaliitto, yhdistivät voimiaan ja toteuttivat koulutuksia yhteistyössä ja miettivät uusia toimintamalleja. Koulutuksia alettiin toteuttaa myös hiippakuntatasolla. Laman jälkeen kuntien ja seurakuntien välinen yhteistyö lisääntyi.

Ammattikorkeakoulukokeilun käynnistäminen ja koulutusten muuttuminen laman seurauksena työelämälähtöisempään suuntaan lisäsi koulutusten monimuotoisuutta ja sisältöjä pyrittiin muokkaamaan työelämälähtöisemmiksi. Koulutukset sisälsivät enemmän opiskelijoiden itsenäistä työskentelyä, välitehtäviä ja erilaisia kehittämishankkeita ja niistä tuli enemmän prosessiluonteisia kokonaisuuksia. Opiskelijoista tuli aktiivisia toimijoita, joilla on myös vastuu oppimisprosessista. Lisäkoulutukset siirtyivät maakuntiin ja ne muuttuivat rakenteeltaan räätälöidymmiksi. Vuosituhannen vaihteen jälkeen opiskelumetodeihin tulivat erilaiset verkkopohjaiset tietopankit ja oppimisalustat. Lähtökohtana on se, että seurakuntien työntekijät pystyvät omaaloitteisesti opiskelemaan silloin kun heille parhaiten sopii omalla paikkakunnallaan. Opiskelumenetelmiin löytyi uutta mielekkyyttä ja rikkautta.

Kirkko on ollut koko ajanjakson aktiivinen päihdetyön koulutusten organisoiija ja alkuunpanija. Suhdanteet ovat kuitenkin vaikuttaneet myös kirkon päihdetyön koulutuksiin. Kun laman myötä raha alkoi olla vähissä, säästettiin viroissa ja koulutuksissa. Vaikka päihdetyön tarve lisääntyi, jouduttiin seurakunnissa miettimään tarkkaan päihdetyön koulutuksiin osallistumista. Työn-

tekijöitä ei enää lähetetty pitkiksi ajoiksi toiselle paikkakunnalle opiskelemaan. Mikäli koulutukseen pääsi, sen oli oltava lähellä, lyhyt ja edullinen.

Laman mennessä ohi työntekijöiden työtaakka ei vähentynyt. Vaikka uusia virkoja perustettiin, kokivat työntekijät väsymystä ja voimattomuutta. Onko tässä kyseessä sitten se, että työntekijät tekivät työtä osaamisensa ääri rajoilla? Olisiko tarvittu enemmän koulutusta yhä syrjäytyneempien asiakkaiden kohtaamiseen? Kirkko pyrki järjestämään erilaisia koulutuksia ja tapahtumia työntekijöilleen, mutta seurakunnista ei lähdetty koulutuksiin. Osa koulutuksista jouduttiin peruuttamaan osallistujien vähyyden vuoksi.

Kirkko pyrki koko ajan kehittämään ja luomaan viitekehystä seurakuntien tekemälle päihdetyölle. Kirkon päihdestrategia on esimerkki suunnitelmallisesta toiminnasta kehittää ja viedä käytäntöön laadukasta ja asiakaslähtöistä kirkon päihdetyötä. Strategia pyrittiin saamaan myös toimintaan keräämällä esimerkiksi Jalkautuva-hankkeen avulla valmiita hyviä käytäntöjä kaikkien seurakuntien tarpeisiin. Kirkon päihdetyö ja päihdetyöhön perehdytys siirtyi verkkoon, jotta se saavuttaisi mahdollisimman laajalti seurakuntien työntekijöitä. Vuosituhannen vaihteen jälkeen trendinä on ollut tuottaa materiaalia, kerätä ja tarjota sitä verkkomateriaalina. Päihdetyöstä on saatavilla runsaasti materiaalia, mutta sen soveltaminen ja vieminen käytäntöön seurakunnan päihdetyössä vaatii omat spesifit väylänsä, johon erilaiset verkkoportaalit soveltuvat erinomaisesti.

Kirkon päihdetyön koulutus on muuttunut sekä sisällöltään että toimintatavaltaan. Ensin koulutus toteutettiin koulutuspaikoissa, jonne työntekijät matkustivat kaukaa. Laman iskettyä koulutukset vietiin lähemmäksi työntekijöitä ja niitä alettiin räätälöidä. Samaan aikaan päihdetyön perusteiden koulutuksesta siirryttiin enemmän menetelmäkoulutusten suuntaan ja opiskeltiin erilaisen erityisryhmien kanssa työskentelyä. Laman jälkeen koulutukset olivat enemmän monimuotoisia ja niissä sovellettiin etä- ja ryhmätyöskentelyä sekä erilaisia kehittämishankkeita. Verkkopöytätyön kehittymisen myötä vuosituhannen vaihteen jälkeen materiaalia vietiin verkkoon, jonne kerättiin erilaisia tietopankkeja ja materiaaleja hyvistä käytännöistä. Materiaali on kaikkien

saatavilla. Laman myötä myös koulutusinstituutioiden ja eri kansalaisjärjestöjen yhteistyö lisääntyi ja tämä kehitys näkyy myös tänä päivänä. Järjestöt ja oppilaitokset kehittävät ja luovat yhdessä uusia koulutuksia ja tietopohjaista materiaalia seurakuntien työntekijöiden käyttöön.

Seurakuntien diakoniatyöntekijöiden ammatillisessa koulutuksessa tapahtui tarkastelemanani ajanjaksona suuria muutoksia diakoniatyöntekijöiden koulutuksen siirtyessä ammattikorkeakoulujärjestelmään. Ammattikorkeakoulukokeiluja seurattiin kirkon taholta jo hyvin varhaisessa vaiheessa ja ammattikorkeakoulukokeiluihin oltiin valmiita lähtemään heti kun se oli mahdollista. Mielestäni tämä kuvaa sitä, että kirkossa on pyritty seuraamaan koulutuksen tasolla tapahtuvia muutoksia ja kehittämään työntekijöiden koulutusta ajan vaatimuksia vastaavaksi. Vaatimukset nousevat nopeista muutoksista päihteenkäyttökentällä, lainsäädännössä, hoito- ja kuntoutuspalveluissa ja päihdetyön ammatillisissa vaatimuksissa.

Kirkkohallitus on ollut aloitteellinen erilaisten päihdetyön koulutusten toteuttamisessa ja pyrkinyt löytämään yhteistyökumppaneita oppilaitosorganisaatioista ja kansalaisjärjestöistä. Kirkon työntekijöiden päihdetyön koulutukset ovat seuranneet myös päihdemaailmassa tapahtunutta kehitystä ja koulutuksia on alettu rakentamaan ennakoiden tulevia trendejä

7. POHDINTAA

Tutkimusprosessi toi esille kirkon päihdetyön tärkeän roolin osana suomalaista päihdepalvelujärjestelmää. Sitä roolia ei saa heittää hukkaan ja mielestäni seurakunnissa olisi kiinnitettävä tähän huomiota. Seurakuntien päihdetyö on osaltaan ikkuna kunnallisiin palveluihin ja sitä kautta kunnalliset ja kolmannen sektorin yhteistyökumppanit saavat kuvan mitä on päihdetyö seurakunnissa. Päihdetyön on oltava aktiivista ja ulospäin suuntautunutta ja juuri tätä painottavat tämän päivän päihdetyön koulutukset ja niiden oppimismenetelmät. Koulutuksissa ei opiskella pelkästään tiedollisia sisältöjä, vaan kokonaista työtettä ja tapaa tehdä yhteistyötä. Osaltaan tätä kehitystä on edesauttanut ammattikorkeakoulujen integroituminen tiiviiksi osaksi kirkon ammatillista koulutusta. Tätä kautta työntekijät joutuvat jo peruskoulutuksessa oppimaan aktiivisen ja kriittisen tiedonhaun, johon sisältyvät verkostotyön menetelmien tunteminen ja luonteva toimiminen moniammatillisissa työryhmissä.

Kirkon päihdetyö kohtaa tulevaisuudessakin suuria haasteita. Suomalaisten päihdemyönteisyys, uudet muuntohuumeet ja uudet syrjäytymisen muodot vaativat työntekijöiltä edelleen aktiivista otetta oman työnsä kehittämiseen. Työssä korostuu moniammatillisuus ja verkostoituminen. Tätä tukevat uudet opiskelumenetelmät ja päihdetyötä on vaikea tehdä ilman moniammatillista asiantuntijaryhmää, johon yhtenä osana kuuluu kirkon päihdetyötä tekevät työntekijät.

Kirkon on jatkuvasti pyrittävä seuraamaan päihdesektorilla tapahtuvia muutoksia. Tämä tapahtuu jatkuvan kouluttautumisen kautta. Seurakuntien päihdetyötä tekevien työntekijöiden on yhä enemmän toimittava yhteistyössä kunnan ja kolmannen sektorin päihdetyöntekijöiden kanssa. Seurakuntien päihdetyö ei saa jäädä seurakuntien sisäiseksi puuhasteluksi, vaan sen on löydettävä paikkansa ja tehtävänsä päihdetyön palvelukentällä. Sen profiilia ja statusta on nostettava ja työntekijöiden kartoitettava yhteistyötä eri toimijoiden kanssa.

Kirkon päihdetyö on jäänyt seurakunnissa lähinnä diakoniatyöntekijöiden tehtäväalueeksi. Samoin päihdetyön koulutus tuntuu painottuvan nimenomaan diakoniatyön suuntaan. Myös erityisnuorisotyö tarvitsee päihdeosaamista ja ongelmien tunnistamista. Tässä työssä korostuu päihdeongelmien ennaltaehkäisy, kun taas diakoniatyössä kohdataan jo akuutteja päihdeongelmia. Mielenkiintoista olisi tietää, missä määrin papisto on osallistunut päihdetyön koulutuksiin ja mitä mieltä papit ovat päihdetyön osaamisen merkityksestä omassa työssään. Papit joutuvat kohtaamaan omassa työssään elämän koko kirjon ja miksei tässä yhteydessä myös erilaisia päihteiden käyttäjiä. Oman tutkimuksen arvoinen aihe olisi päihdetyön jakautuminen seurakunnan eri ammattiryhmien kesken.

Osa jatkuvaa seurantaan ja oman työn kehittämistä ovat uudet oppimismenetelmät. Erilaisten oppimisalustojen ja verkkoportaalien kautta uusin tieto on saatavilla nopeasti. Mielestäni tämä on välttämätön kehityssuunta. Verkotuminen, oman työskentelyn ja aktiivisuuden lisääntyminen myös oppimisprosesseissa kuvaa tämän päivän ammatillista otetta. Työn haasteet ovat lisääntyneet ja muutokset tapahtuvat yhä nopeammin. Samaan aikaan myös seurakunnan päihdetyötä tekevän työntekijän on oltava ajan hermolla. Mielestäni tässä suhteessa kirkko ja seurakunnat voisivat olla myös edelläkävijöitä ja suunnan näyttäjiä soveltaessa uusia koulutus- ja oppimismenetelmiä päihdetyön koulutuksissa. Tämä nostaisi myös huomattavasti kirkon päihdetyön arvostusta ja roolia kautta linjan myös seurakuntien ulkopuolella.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Diakonian vuosikirja 2006. Innovatiivinen työote diakoniassa. Helsinki: Kirkkohallitus.

Elenius, Antti 2007. Avaran diakonian puolustus. Teoksessa Latvus, Kari & Elenius, Antti (toim.) 2007. Auttamisen teologia. Helsinki: Kirjapaja, 158–176.

Elenius, Antti & Latvus, Kari 2007. Diakonian teologia-auttamisen teologia. Teoksessa Latvus, Kari & Elenius, Antti (toim.) 2007. Auttamisen teologia. Helsinki: Kirjapaja, 271–282.

Fabrin, Jukka-Pekka 2009. 1990-luvun lamasta 2000-luvun taantumaa – diakonian kevät 2009. Diakonia 2/2009. Porvoo: Uusimaa Oy

Havio, Marjaliisa, Inkinen, Maria & Partanen, Airi (toim.) 2008. Päihdehoitotyö. Helsinki: Tammi.

Heikkilä, Matti, Karjalainen, Jouko (toim.) 2000. Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Helsinki: Gaudeamus.

Heino, Harri, Kauppinen, Juha & Risto A. Ahonen (toim.) 1993. Suomen evankelis-luterilainen Kirkko vuosina 1988–1991. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Heino, Harri, Salonen, Kari, Rusama, Jaakko & Ahonen, Risto (toim.) 1997. Suomen evankelis-luterilainen Kirkko vuosina 1992–1995. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Helosvuori, Riitta, Koskenvesa, Riitta, Koskenvesa, Esko, Niemelä, Pauli & Veikkola, Juhani (toim.) 2002. Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja

Holmberg Jan 2010. Päihderiippuvuudesta elämänhallintaan. Helsinki: Edita.

Huhta, Ilkka & Malkavaara, Mikko 2005. Suomen Kirkon Sisälähetysseuran historia. Vuodet 1940–2004. Helsinki: Kirkkopalvelut.

livari, Juhani, Karjalainen, Jouko (toim.) 1999. Diakonian köyhät. Epävirallinen apu perusturvan paikkaajana. Raportteja 235. Saarijärvi: Stakes.

Jalkautuva-hanke. Kirkkopalvelut, Tyynelän kehittämiskeskus. Viitattu 1.3.2011. <http://www.kirkkopalvelut.fi/kehittamiskeskus-tyynela/jalkautuva>

Kangas Olli (toim.) 2003. Laman varjo ja nousun huumu. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 72. Helsinki: Kela.

Karisto, Antti, Takala, Pentti & Haapola, Ilkka 1998. Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa. Juva: WSOY

Karlsson, Thomas & Österberg, Esa 2010. Mitä tilastot kertovat suomalaisten alkoholinkäytöstä? Teoksessa Mäkelä, Pia, Mustonen, Heli & Tigerstedt, Christoffer 2010. Suomi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino, 13–26.

- Kaukonen, Olavi 2000. Päihdepalvelut jakautuneessa hyvinvointivaltiossa. Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 107. Saarijärvi: Gummerus.
- Kiander, Jaakko 2002. 1930-luvun pulakausi ja 1990-luvun talouskriisi. Talouspolitiikan ja taloudellisen ajattelun vertailua. Teoksessa Blomberg, Helena, Hannikainen, Matti & Kettunen, Pauli (toim.) 2002. Lamakirja. Näkökulmia 1990-luvun talouskriisiin ja sen historialliseen kontekstiin. Turku: Kirja-Aurora, 47–69.
- Kiander, Jaakko 2009. Globaali talouskriisi ja sen seuraukset. Diakonia 2/2009. Porvoo: Uusimaa Oy
- Kirkko muutosten keskellä. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2000–2003. 2004. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 89. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Kirkkohallitus 1990. Kirkkohallituksen ja Kirkon keskusrahaston toimintakertomus vuodelta 1990. 1991. Pieksämäki: Raamattutalo.
- Kirkkohallitus 1991. Kirkkohallituksen ja Kirkon keskusrahaston toimintakertomus vuodelta 1991. 1992. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Kirkkohallitus 1992. Kirkkohallituksen ja Kirkon keskusrahaston toimintakertomus vuodelta 1992. 1993. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Kirkkohallitus 1993. Kirkkohallituksen ja Kirkon keskusrahaston toimintakertomus vuodelta 1993. 1994. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Kirkkohallitus 1994. Kirkkohallituksen ja Kirkon keskusrahaston toimintakertomus vuodelta 1994. 1995. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkkohallitus 1995. Kirkkohallituksen toimintakertomus vuodelta 1995.
1996. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkkohallitus 1996. Kirkkohallituksen toimintakertomus vuodelta 1996.
1997. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkkohallitus 1997. Kirkkohallituksen toimintakertomus vuodelta 1997.
1998. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkkohallitus 1998. Kirkkohallituksen toimintakertomus vuodelta 1998.
1999. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkkohallitus 1999. Kirkkohallituksen toimintakertomus vuodelta 1999.
2000. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkkohallitus 2000. Kirkkohallituksen toimintakertomus vuodelta 2000.
2001. Helsinki: Kirkkohallitus

Kirkkohallitus 2001. Kirkkohallituksen kertomus vuoden 2001 toiminnasta.
2002. Helsinki: Kirkkohallitus

Kirkkohallitus 2002. Kirkkohallituksen kertomus vuoden 2002 toiminnasta.
2003. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkkohallitus 2003. Kirkkohallituksen kertomus vuoden 2003 toiminnasta.
2004. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkkohallitus ja hiippakunnat 2004. Kertomus kirkkohallituksen ja hiippakuntien toiminnasta vuonna 2004. 2005. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkkohallitus ja hiippakunnat 2005. Kertomus kirkkohallituksen ja hiippakuntien toiminnasta 2005. 2006. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkkohallitus ja hiippakunnat 2006. Kertomus kirkkohallituksen ja hiippakuntien toiminnasta 2006. 2007. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkkopalvelut. Viitattu 5.4.2011.
<http://www.kirkkopalvelut.fi/component/content/article/18/19-kirkkopalvelut>

Kirkon henkilöstökoulutuksen kehittäminen 2001. Kirkkohallituksen asettaman henkilöstökoulutuksen koordinaatiotyöryhmän mietintö. Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto sarja C 2001:6

Kirkon keskukset 1990. Kirkon keskusten toimintakertomukset vuodelta 1990. 1991. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkon keskukset 1991. Kirkon keskusten toimintakertomukset vuodelta 1991. 1992. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkon keskukset 1992. Kirkon keskusten toimintakertomukset vuodelta 1992. 1993. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkon keskukset 1993. Kirkon keskusten toimintakertomukset vuodelta 1993. 1994. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkon koulutuskeskuksen arkistoluettelo 1970-2002, Järvenpää

Kirkon päihdestrategia 2005.

Kirkon tilastollinen vuosikirja 2000. 2001. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkon tilastollinen vuosikirja 2001. 2002. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkon tilastollinen vuosikirja 2002. 2003. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkon tilastollinen vuosikirja 2003. 2004. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkon tilastollinen vuosikirja 2004. 2005. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkon tilastollinen vuosikirja 2005. 2006. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkon tilastollinen vuosikirja 2007. 2008. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkon tilastollinen vuosikirja 2008. 2009. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkon tilastollinen vuosikirja 2009. 2010. Helsinki: Kirkkohallitus.

Koulutuskeskus Agricola.Viitattu 17.2.2011.
<http://www.kkagricola.fi/agricola>

Kuusimäki, Kalle 2009. Taantuma haastaa vahvistamaan luottamusta.
 Diakonia 2/2009. Porvoo: Uusimaa Oy

Latvus, Kari & Elenius, Antti 2007. Auttaminen, diakonia ja teologia. Teoksessa Latvus, Kari & Elenius, Antti (toim.) 2007. Auttamisen teologia. Helsinki: Kirjapaja, 11–33.

Launonen, Pekka 2004. Nuorisonohjaajasta nuorisotyönohjaajaksi. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A tutkimuksia 8. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Lund, Pekka 2006. Torjuttu toivottomuus. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lusikka, Seppo 2011. Työalasihteeri, Kirkkohallitus. Helsinki. Haastattelu 8.4.

Malkavaara, Mikko 2007. Diakonian tutkimus 1/2007. Diakonian tutkimuksen seura ry.

Malkavaara, Mikko 2007. Suomalaisen diakoniatyön taustat ja nykytilanne. Teoksessa Latvus, Kari & Elenius, Antti (toim.) 2007. Auttamisen teologia. Helsinki: Kirjapaja, 83–121.

Malkavaara, Mikko. Sähköpostiviesti 21.3.2011

Monikasvoinen kirkko. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2004–2007. 2008. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 103. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Mäkelä, Pia, Mustonen, Heli & Huhtanen Petri 2010. Miten Suomi juo? Alkoholinkäyttötapojen muutokset 1968–2008. Teoksessa Mäkelä, Pia, Mustonen, Heli & Tigerstedt, Christoffer 2010. Suomi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino, 39–54.

Mäkinen, Virpi (toim.) 2002. Lasaruksesta leipäjonoihin. Köyhyys kirkon kysymyksenä. Jyväskylä: Atena.

Niemelä, Jorma 1999. Usko, hoito ja toipuminen. Tutkimus kääntymyksestä ja kristillisestä päihdehoidosta. Stakes. tutkimuksia 96. Jyväskylä. Gummerus.

Osallisuuden ja jakamisen yhteisö. Suuntaviivoja diakonia- ja yhteiskuntatyön kehittämiseen. 1995. Suomen ev. lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 1995:6. Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön keskus. Helsinki: Kirkkohallitus.

Puttonen, Vesa 2009. Finanssikriisi. Elämää taantuman keskellä. Helsinki: Talentum.

Pyykkö, Raija 2004. Valtion ja kirkon välissä: ammatillisen seurakuntadiakonian muotoutuminen. Teoksessa Henriksson, Lea &

Wrede, Sirpa (toim.) 2005. Hyvinvointityön ammatit. Helsinki: Gaudeamus, 110–137.

Rajala, Juha 2008. Selvästi parempi. A-kiltojen liitto 40 vuotta 1968–2008. Tampere: Cityoffset.

Saari, Juho, Kainulainen, Sakari & Yeung Anne Birgitta 2005. Altruismi. Antamisen lahja Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Helsinki: Yliopistopaino.

Sakasti.evl.fi – kirkon palvelijoille. Viitattu 1.3.2011.
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp2?open&cid=etusivu>

Salonen, Kari, Kääriäinen, Kimmo & Niemelä, Kati (toim.) 2000. Kirkko uudelle vuosituhannele. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 1996–1999. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Sulkko, Seppo 2010. Johtaja, Tyynelän kehittämiskeskus. Pieksämäki. Puhelinkeskustelu 26.8.

Sulkko, Seppo 2010. Johtaja, Tyynelän kehittämiskeskus. Pieksämäki. Sähköpostiviesti 30.9. Vastaanottaja Tomi-Pekka Liias. Tuoste tekijän hallussa.

Sulkko, Seppo 2010. Johtaja, Tyynelän kehittämiskeskus. Pieksämäki. Haastattelu Kirkkopalvelu, Helsinki 19.10.

Sulkko, Seppo 2011. Johtaja, Tyynelän kehittämiskeskus. Pieksämäki. Puhelinkeskustelu 12.4.

Seurakuntien väestömuutokset ja toiminta 1999. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tilastoja 2000. Helsinki: Kirkkohallitus.

Seurakuntien väkiluku, henkilöstö, toiminta ja talous. Vuosikirja 1999.
Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tilastoja 2001. Helsinki:
Kirkkohallitus.

Seurakuntien väkiluku ja toiminta 2000. Suomen evankelis-luterilaisen
kirkon tilastoja 2001. Helsinki: Kirkkohallitus.

Seurakuntien väkiluku ja toiminta 2001. Suomen evankelis-luterilaisen
kirkon tilastoja 2002. Helsinki: Kirkkohallitus.

Seurakuntien väkiluku ja toiminta 2003. Suomen evankelis-luterilaisen
kirkon tilastoja 2004. Helsinki: Kirkkohallitus.

Seurakuntien väkiluku ja toiminta 2005. Suomen evankelis-luterilaisen
kirkon tilastoja 2006. Helsinki: Kirkkohallitus.

Seurakuntien väkiluku ja toiminta 2006. Suomen evankelis-luterilaisen
kirkon tilastoja 2007. Helsinki: Kirkkohallitus.

Seurakuntien väkiluku ja toiminta 2007. Suomen evankelis-luterilaisen
kirkon tilastoja 2008. Helsinki: Kirkkohallitus.

Sininauhaliitto. Jäsenpalvelut. Viitattu 1.3.2011.
<http://www.sininauhaliitto.fi/palvelut/jasenpalvelut/>

Takuu-Säätiö. Viitattu 20.4.2011. <http://www.takuu-saatio.fi/>

Takuu-Säätiö. Viitattu 20.4.2011. <http://www.takuu-saatio.fi/takuu-saatio/>

Veikkola, Juhani 2002. Diakonian perustehtävä, visiot ja tavoitteet. Teok-
sessa Helosvuori, Riitta, Koskenvesa, Esa, Niemelä, Pauli &
Veikkola, Juhani (toim.) Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirja-
paja, 107-143.